PREPOZNAJ NASILJE U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Vodič za mlade

Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad

Ova publikacija objavljena je uz podršku Fonda Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama.
Fond Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama je je multilateralni mehanizam koji podržava napore vlada i nevladinih organizacija u zaustavljanju nasilja nad ženama i devojkama. Fond za zaustavljanje nasilja nad ženama je ustanovljen 1996. godina odlukom 50/166 Generalne skupštine UN, a po ovlašćenju sistema Ujedinjenih nacija administrira ga Razvojni fond Ujedinjenih nacija za žene (UNIFEM).
Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima, i ne predstavljaju nužno stavove Fonda Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama, UNIFEM-a, Ujedinjenih nacija ili bilo koje druge organizacije pod okriljem UN-a.

The United Nations Trust Fund in Support of Actions to Eliminate Violence against Women (UN Trust Fund) is a multi-lateral grant-making mechanism supporting country-level efforts of governments and non-governmental organizations to end violence against women and girls. Established in 1996 by General Assembly resolution 50/166, the UN Trust Fund is administered by the United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) on behalf of the United Nations system.
The views expressed in this publication are those of the authors, and do not necessarily represent the views of the UN Trust Fund, UNIFEM, the United Nations or any of its affiliated organizations.

PREPOZNAJ NASILJE U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova
Autonomni ženski centar

PREDGOVOR

Tokom prethodne dve godine, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova sprovodi *Strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja*, za period od 2008 - 2012, koju je usvojila Skupština AP Vojvodine. Ovo je važan dokument, kojim se institucije obavezuju da preduzmu konkretne akcije kako bi se zaustavilo nasilje nad ženama.

Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova je deo Vlade AP Vojvodine, koji je nadležan za sprovođenje Strategije i ostvarivanje ciljeva koji su u njoj definisani. Ovi ciljevi su postavljeni u odnosu na najveće probleme i prepreke u vezi sa nasiljem nad ženama - podređenost žena, ekonomska zavisnost, stereotipi i predrasude, shvatanje da je nasilje u porodici privatna stvar, nedovoljna informisanost žrtava i javnosti, nedovoljno efikasno delovanje institucija. Zbog toga je važno raditi na boljim merama zaštite, ali i na poboljšanju položaja žena i izmeni svesti i ustanovljenih obrazaca.

Izuzetno je značajno Strategiju kao političko obećanje pretvoriti u realnost i upravo se to čini kroz projekat *Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini*, koji sprovodi Sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova uz podršku Fonda Ujedinjenih nacija za zaustavljanje nasilja nad ženama.

Glavni ciljevi projekta su poboljšanje delovanje institucija (policije, sudstva, tužilaštva, zdravstvenih ustanova, Centara za socijalni rad) kako bi efikasnije zaštitili žrtve i primenili zakonske mogućnosti zaštite od. Ovo uključuje i razvijanje Protokola o postupanju institucija, modela zaštite tokom 24 časa, jedinstvene evidencije o nasilju. Drugi, veoma značajan cilj je, da se informacije o nasilju, njegovoj neprihvatljivosti i mogućnostima zaštite učine dostupnim kako žrtvama, tako i njihovoj okolini, što je čitavo društvo. Kako bismo postigli nultu toleranciju na nasilje moramo raditi na tome da nijedan građanin i građanka Vojvodine ne žele da tolerišu bilo koju vrstu nasilje, u svom životu i životu svojih poznanika, prijatelja, komšija. Važno je i da žrtve znaju kome mogu da se obrate i da se ohrabre da to i učine.

Zbog svega toga je posebna pažnja usmerena na mlade ljude koji su uvek nosioci i nositeljke društvenih promena i koji mogu da menjaju ustaljene loše navike, stavove, mišljenja i ponašanja, sa mnogo manje straha i mnogo više odlučnosti.

Suzbijanje nasilja u Vojvodini je deo politike koju sprovodi Vlada AP Vojvodine, čiji je cilj da poboljša uslove života žena i muškaraca u Vojvodini, da živimo u boljem i pravednijem društvu. Ali politike su uvek nedovoljne ako nema stvarne volje da se one sprovedu i važno je da radimo na tome da o nasilju u porodici bude više znanja, više informacija i više suprotstavljanja nasilju u parnerskim odnosima. Zato nam je značajno da, imajući u vidu da je nasilje nad ženama globalni fenomen za koji institucije preuzimaju odgovornost, mladi ljudi krenu od sebe i suprotsave se nasilnim odnosima imajući znanje o tome da nisu sami.

Miroslav Vasin

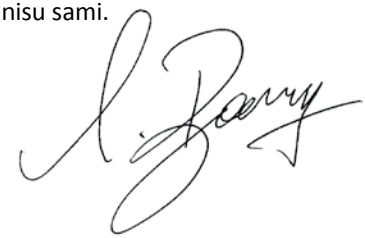

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. POL I ROD 3
3. POL, ROD I DISKRIMINACIJA 7
4. DISKRIMINACIJA I ROD 11
5. RODNO ZASNOVANO NASILJE 13
6. KAKO SE NASILJE MANIFESTUJE? 15
7. GDE SE NASILJE DEŠAVA? 19
8. KO MOŽE BITI ŽRTVA NASILJA? 21
9. KO MOŽE BITI NASILNIK? 23
10. KAKO DA PREPOZNAMO POTENCIJALNOG NASILNIKA? 25
11. PREDRASUDE O NASILJU NAD ŽENAMA 31
12. ZAŠTO NAM JE TEŠKO DA IZAĐEMO IZ NASILJA? 35
13. ŠTA MOGU DA UČINIM AKO SAM ŽRTVA NASILJA? 39
14. ŠTA RADE INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE U SITUACIJAMA NASILJA? 43
15. KAKO MOGU POMOĆI AKO JE MOJ PRIJATELJ/ICA ŽRTVA NASILJA? 45
16. ŠTA DA UČINIM AKO SAZNAM DA JE MOJ PRIJATELJ NASILNIK? 47
17. KAKO DA OSTVARIM KVALITETNU VEZU? 49
18. LITERATURA 55

1. UVOD

Publikacija (vodič, brošura) koja je pred vama nastala je u okviru projekta Pokrajinskog sekretarijata za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova „Ka sveobuhvatnom sistemu za suzbijanje nasilja nad ženama u Vojvodini“, koji je finansijski podržan od Fonda Ujedinjenih nacija za podršku akcijama protiv nasilja nad ženama (UN Trust Fund).

Jedna od dimenzija projekta jeste prevencija nasilja putem rada s mladim ljudima na njihovoj edukaciji i senzibilizaciji o pitanjima rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije. U radu s mladima opredelili smo se za vršnjačku edukaciju kao moderan, prijateljski pristup, koji se obraća direktno mladima na njima blizak način i omogućava im da bez ustezanja i stida govore o temama o kojima se malo govori ili se uopšte ne govori.

Program vršnjačke edukacije „Kreni od sebe - prepoznaj nasilje u partnerskom odnosu“ razvio je Autonomni ženski centar iz Beograda čiji je tim obučio i pripremio vršnjačke edukatore/ke za seminare koji se od aprila 2010. održavaju u srednjim školama u Vojvodini. Vršnjački edukatori koji neposredno rade sa srednjoškolcima/kama učestvovali su i u izradi ove publikacije, koristeći svoja znanja i iskustvo stečeno u radu s mladima. Publikacija prati tok seminara ***„Kreni od sebe - prepoznaj nasilje u partnerskom odnosu“*** i time smo nastojali da ovu temu približimo što većem broju mladih žena i muškaraca.

Kao posebna inspiracija i izvor informacija za ovaj vodič, poslužile su publikacije Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) iz Hrvatske, kao organizacije u čijem je višegodišnjem radu fokus na mladima, adolescentskim vezama i prevenciji nasilja.

Za suzbijanje nasilja nad ženama važno je raditi na podizanju informisanosti i nivoa svesnosti o neprihvatljivosti nasilja nad ženama i nasilja u partnerskim odnosima, ali je takođe važno osnažiti žrtve da prijavljuju nasilje, a da okruženje bude spremno da im pruži neophodnu podršku. Važno je skrenuti pažnju na ovu temu i važno je da se mlade žene i muškarci osnaže da kažu NE nasilju i nasilnim vezama kao i da grade odnose na međusobnom poštovanju, razumevanju i ravnopravnosti.

Ovim vodičem želeli smo da motivišemo mlade da ne pristaju na nasilne partnerske odnose, ali i da ne ćute kada se nasilje događa nekom drugom. Nasilje nije privatna stvar i nasilje nije izbor žrtve (jer svakako jeste izbor nasilnika). Od svih nas zavisi u kakvom ćemo društvu živeti.

Ovim putem zahvaljujemo Aleksandri Spasojević, Đurđici Ćazić, Ivani Trkulji, Jovani Ostojić, Nikoli Guteši, Milesi Milinković, Tatjani Mali, Tijani Kostić, vršnjačkim edukatorima/kama koji/e su učestvovali/e u izradi ovog vodiča.

Posebno zahvaljujemo Aureliji Đan koja je uredila ovaj vodič.

Nataši Jovanović iz Autonomnog ženskog centra zahvaljujemo na velikom doprinosu i angažovanju na izradi ovog vodiča i na programu vršnjačkih edukacija u celini.

2. POL I ROD

Svakoj osobi se pri rođenju pripisuje jedan od dva pola - muški ili ženski (dečak ili devojčica). To uglavnom rade doktori na osnovu vidljivih polnih karakteristika kada se dete rodi (penis ili vagina).

Termin „rod" je u upotrebi poslednjih nekoliko decenija, uglavnom kao sinonim za pol. Međutim, da li su pol i rod sinonimi?

Razmislite: Šta je to pol, a šta je to rod? Da li se ova dva pojma razlikuju?

Da bismo što bolje shvatili razliku zamolićemo vas da razmislite - kada neku osobu pogledate - po čemu prepoznajete da li je muško ili žensko? Da li je to po njenim biološkim karakteristikama ili po izgledu - načinu oblačenja, frizuri, ponašanju? Npr. žene imaju dužu kosu, našminkane su, nose suknje, imaju nežniju kožu, grudi, dok muškarci nose pantalone, kratku kosu, imaju bradu, oštrije crte lica, krupnije su građe, glas im je dublji, imaju penis.

Zapravo, ono što nekoga **biološki** čini osobom muškog ili ženskog pola jesu:

- Genitalni organi - penis, testisi/vagina, materica, jajnici, grudi;
- Hromozomi 46 XY/Hromozomi 46 XX;
- Vrsta preovlađujućih hormona u organizmu - testosteron ili estrogen;
- Sposobnost proizvodnje sperme/jajnih ćelija;
- Sposobnost rađanja i dojenja dece.

Dakle, kada se dete rodi na osnovu ovih karakteristika mi znamo da li je muškog ili ženskog pola.

I šta se dalje dešava? Od trenutka kada nekog okarakterišemo kao dečaka ili devojčicu, počinjemo da se ponašamo na određene načine. Devojčica dobija ženska imena, dečak dobija muška imena.

Od najranijih dana, roditelji oblače devojčice u roze, a dečake u plavu odeću, devojčicama se kupuju lutke, posuđe, a dečacima kamioni, automobili, pištolji. Porodica, vrtić, škola uče devojčice i dečake kako da se ponašaju zavisno od toga kog su pola. Ta očekivana ponašanja koja se prenose sa generacije na generaciju uglavnom **nisu zasnovana na biološkim karakteristikama, već društvenim i predstavljaju ono što nazivamo rod.**

To su na primer:

DEVOJČICE	ŽENE
- Igraju se lutkama - Oblače suknjice - Fine su - Dozvoljeno im je da plaču	- Duga kosa, šminka, nose suknju - Emotivne - Imaju porodicu, udaju se, domaćice su, verne - Brinu o deci
DEČACI	**MUŠKARCI**
- Igraju se fudbala, autićima, rata - Nose pantalone - Mogu da se potuku - Ne treba da plaču	- Glave porodice - Zarađuju - Idu u kafanu

Dakle, za razliku od **pola** koji predstavljaju biološke karakteristike, **rod** se odnosi na društvene ideje i očekivanja (norme) u vezi sa ženama i muškarcima. Tu spadaju ideje o „tipično" ženskim i muškim karakteristikama, sposobnostima i zajedničkim očekivanjima u vezi s ponašanjem žena

i muškaraca u raznim situacijama. Te ideje i očekivanja se uče u porodici, od prijatelja, lidera (vođa), u religijskim i kulturnim institucijama, u školi, na radnom mestu, iz reklama i medija. One odražavaju i utiču na različit društveni status, ekonomsku i političku moć žena i muškaraca u društvu, na njihove različite očekivane uloge.

Rodne uloge su tako sve one različite ideje, očekivanja i norme vezane uz stavove, izgled i ponašanje koje pojedino društvo ili kultura pripisuje i zahteva od osoba muškog i ženskog pola. Rodne uloge se uče u procesima socijalizacije i odrastanja. Na primer, u nekim našim porodicama se očekuje od devojčica da nauče da kuvaju, peglaju, peru sudove, i da kada to nauče, redovno rade te kućne poslove, dok se u istim porodicama to ne očekuje od muškarca.

Rod je promenljiva kategorija, on se menja od kulture do kulture, kao i kroz vreme. U zapadnim društvima, žena nije isto što u afričkom društvu. Kako društva postaju složenija, uloge koje preuzimaju muškarci i žene nisu više određene samo kulturom, već i društveno-političkim i ekonomskim faktorima. Rod se, dakle, za razliku od pola, treba prepoznavati i prihvatiti kao kategorija koja se u različitim kontekstima i vremenima menja.

Na primer: Kod nas je uobičajeno da se majka brine o deci i da je njen posao kuhinja i kuvanje. U Srbiji su retki slučajevi da muškarac kuva. Međutim, u Danskoj to nije neuobičajeno. Muškarac (suprug) podjednako učestvuje u kućevnim poslovima i to ne znači da je ,,manje muškarac“. Margaret Mid[1] je još davno zapazila da postoji bitna razlika u podeli rodnih uloga među plemenima koja žive u Australiji. U plemenu Arapeš, oba pola su odgajana da sarađuju i muškarci zajedno sa ženama upravljaju dobrima i odgajaju decu. U plemenu Mundugomor, muškarci su agresivni, učestvuju u borbama, ratu i lovu. U plemenu Čumbula, političku i ekonomsku vlast drže žene, pokazuju samopouzdanje i veoma su hrabre. Muškarci su ljupki, osetljivi, bave se kućnim poslovima, čivaju decu i usavršavaju se u izradi umetničkih predmeta.

Važno je naglasiti da svi mi tipična ponašanja žene i muškarca doživljavamo kao nešto što se podrazumeva, sa čim se rađamo. Svakodnevno se sve devojke i žene barem delimično ponašaju kao tipične žene (kuvaju, šminkaju se, oblače suknje, haljine, ne igraju fudbal, fine su, brižne su), a svi momci i muškarci ponašaju se barem delimično kao tipični muškarci (piju pivo, nose samo pantalone, ne šminkaju se, ne pokazuju svoja osećanja). Zato razlike među polovima mi vidimo kao nešto sa čim se rađamo.

Da rod nije nužno uslovljen polom i ne zavisi direktno od bioloških karakteristika, već je promenljiva kategorija, vidi se kod transrodnih osoba koje ispoljavaju rodne karakteristike različite od njihovog pola - biološke žene koje nose muške frizure, mušku odeću ili biološki muškarci koji nose žensku odeću, šminkaju se, nose ženske frizure. Osobe koje osim roda, promene i pol, najčešće medicinskim putem, su transseksualne osobe. Nekada je ovo posledica interseksualnosti. Interseksualne osobe su rođene sa biološkim karakteristikama oba pola (osoba čiji se pol razvija van tipičnog razvoja pola kao “ženskog” ili “muškog”) i kao takve su takođe žrtve diskriminacije, tabuiziranog života, hormonskih terapija i medicinskih procedura.

[1] Margaret Mid (1901 - 1978), američka antropološkinja i autorka brojnih bestselera: „Sazrevanje na Samoi”, „Pol i temperament u tri primitivna društva”, „Muškarac i žena”.

3. POL, ROD I DISKRIMINACIJA

Društvo koristi različite oblike pritisaka da bi se muškarci i žene ponašali u skladu sa svojim rodnim ulogama.

Razmislite: Šta se dešava ukoliko se osoba ne ponaša u skladu sa svojom rodnom ulogom i izlazi iz okvira koje nameće društvo? Šta bi se desilo ukoliko bi se muškarac u tvojoj okolini šminkao, ili bavio kućnim poslovima, čuvao decu, dok njegova žena sedi u kafani i pije pivo? Kakav je naziv za muškarca koji često menja partnerke? Ima li razlike u odnosu na žene koje često menjaju partnere? Kako se okolina ophodi prema takvim osobama?

Ako se slučajno ne ponašamo kao tipična žena ili muškarac, rizikujemo da nas ogovaraju, izbegavaju, osuđuju, ismevaju. Za takve osobe koristimo razne pogrdne nazive. Momci koji nisu tipični su seka-perse, papučari, plačljivci, a devojke muškarače.

Ukoliko osoba svojim oblačenjem, mišljenjem i ponašanjem odstupa od uobičajenih društveno postavljenih normi, društvo je tretira na drugačiji (negativan) način. Kada se tako ponašamo prema drugačijima u odnosu na nas, činimo diskriminaciju.

Diskriminacija je svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na nekom ličnom svojstvu (kao što su pol, nacionalna pripadnost, etničko poreklo, jezik, rodni identitet, seksualna orijentacija, invaliditet, godište, genetsko nasleđe, obrazovanje, materijalni status).

Pravljenje razlike, isključivanje ili ograničavanje koje se čini **na osnovu pola**, a koje za rezultat ili cilj ima sprečavanje ostvarivanja ili uživanja osnovnih ljudskih prava i sloboda, u svim sferama života žena i bez obzira na bračni status naziva se **polna ili rodna diskriminacija.**

Kako se diskriminacija manifestuje?

Osnovni oblici diskriminacije su:

- **Govor** - kada govorite nešto što drugu osobu stavlja u negativan položaj npr. „ma te žene nemaju pojma“, ili ono što je sad aktuelno na Facebooku - poziv na linč određenih naroda ili nacionalnih manjina - što se naziva još i **govorom mržnje.**
- **Ponašanje** - kada osobi sa invaliditetom onemogućimo tehnički prilazak nekoj zgradi.
- Direktno **ugrožavanje/oduzimanje prava** - onemogućavanje osobi romskog porekla da upiše svoje dete u školu samo zato što je romskog porekla.

Diskriminacija može biti **individualna** - kada je čine pojedinci/ke i/ili grupe ljudi i **strukturalna** - kada su sastavni deo važnih državnih dokumenata, zakona, politike institucija. Npr. neke države diskriminišu žene oduzimajući im pravo glasa (Saudijska Arabija) ili pravo da samostalno odlučuju da li će roditi dete ili ne (Irska, Poljska).

Strukturalna diskriminacija je i ona koja nastaje usled neuvažavanja različitosti. Primer za to su zgrade ili prevozna sredstva koja su neprilagođena i u koja osobe sa invaliditetom ne mogu da uđu, čime im se, uskraćivanjem pristupa onemogućava da ostvare svoja prava, što je u posledici diskriminacija i nepravda.

Odakle dolazi diskriminacija?

STEREOTIPI

Svako od nas poseduje određene stereotipe - uprošćena i teško promenljiva mišljenja o drugim grupama ljudi. Stereotip se najčešće zasniva na pretpostavci da pripadnici druge grupe imaju odeđene osobine koje su samo njima svojstvene i po kojima se razlikuju od drugih. Stereotip, takođe, podrazumeva da osobine koje su karakteristične za neku grupu moraju imati svi pripadnici te grupe.

U osnovi stereotipa nalazi se pogrešna i neopravdano široka generalizacija koja se zasniva na minimalnom pozna-

vanju grupe o kojoj se govori. Prilikom stvaranja stereotipa osobe se najčešće grupišu prema etničkoj pripadnosti, religiji, seksualnoj orijentaciji, polu ili prema bilo kojoj drugoj kategoriji. Njih uglavnom gradimo u detinjstvu i na različite načine: preko medija, roditelja, vršnjaka, nastavnika i dr.

Stereotipi mogu biti i pozitivni i negativni, mada se smatra da ima znatno više negativnih stereotipa.

Razmislite: Da li imate stereotipe o određenoj naciji, grupi ljudi, pojavama i sl?

Iako će vam se prvo činiti da ste možda baš vi osoba koja je oslobođena svih stereotipa, mala je verovatnoća da ih ne posedujete, jer ih svi mi imamo.

Na primer: Englezi su hladni; Italijani su najbolji ljubavnici; Tinejdžeri su neozbiljni; Plavuše su glupe; Romi su prljavi; Žene su loši vozači; Muškarci su racionalni, grubi.

Generalizacije, pojednostavljivanja ili preterivanja koja se vezuju za muški ili ženski pol predstavljaju **rodne stereotipe.**

PREDRASUDE

Za razliku od stereotipa, predrasude su intenzivniji stavovi, praćeni emocijama (vrlo često mržnjom) i spremnošću na akciju. Kada u stereotip uključimo emotivnu komponentu i na osnovu nje oblikujemo naše ponašanje, stereotip postaje predrasuda i dolazimo do diskriminacije.

Romi su prljavi → Ne volim prljave ljude → Kada vidim Roma okrenem leđa, bežim na drugu stranu.

Žene su loši vozači → Kada vidim ženu u saobraćaju, iznerviram se → Mislim da žene ne treba da voze.

Ljubav između osoba istog pola nije normalna → Ljuti me kad pomislim da lezbejke i gej muškarci traže svoja prava → Kada bih video da se dva muškarca ljube, ne bih mogao da izdržim, a da ih ne uvredim, udarim.

DISKRIMINACIJA

Veoma je tanka linija između predrasuda i diskriminacije.

STEREOTIPI → PREDRASUDE → DISKRIMINACIJA → NASILJE

PREDRASUDE VODE KA DISKRIMINACIJI, A DISKRIMINACIJA PREDSTAVLJA NASILJE!

Na primer: postoji stereotip da Romi kradu. U autobus ulaze dve osobe romske nacionalnosti i vi odmah pretpostavite da su oni džeparoši - to je predrasuda. Ukoliko učinite nešto - npr. počnete da vičete odmah kako su to džeparoši, ili tražite od njih da izađu iz autobusa i sl. - to je diskriminacija. Ukoliko počnete verbalno ili fizički da vređate te osobe, to je nasilje.

Nisu retki slučajevi **višestruke diskriminacije** ili diskriminacije po više osnova. Takav slučaj bi bio s licem kojem je onemogućeno školovanje na maternjem jeziku, a koje je ujedno invalid pa ne može da pristupi prostorijama obrazovne ustanove zbog neobezbeđenog prilaza (takozvane kose rampe).

U Srbiji je **Zakonom o zabrani diskriminacije** zabranjena diskriminacija po bilo kom osnovu, ali je zabrana diskriminacije propisana i drugim zakonima (npr. Zakonom o ravnopravnosti polova, Zakonom o radu).

4. DISKRIMINACIJA I MOĆ

Najčešće se dešava da lica koja su u povoljnijoj poziciji i koja imaju više moći u društvu vrše diskriminaciju nad onima koji su u lošijoj poziciji ili su podređeni, imaju manje moći, ili pripadaju manjinskoj grupi (npr. šefovi nad zaposlenima, profesori nad učenicima, većinski narod u državi u odnosu na manjinske npr. Rome, a u porodici - muškarci nad ženama i decom).

Moć sama po sebi nije negativna kategorija. Ona se može iskoristiti u pozitivne svrhe tako što ćemo pomoći nekom, stvoriti nešto kreativno ili bilo kako doprineti da se ljudi oko nas osećaju dobro. Međutim, moć se može i zloupotrebiti za uspostavljanje dominacije i kontrole nad drugima.

Kada govorimo o moći, važno je imati u vidu da se ne radi samo o moći jednog pojedinca ili pojedinke nad drugim/drugom, već o društvenoj raspodeli moći između muškaraca i žena. **Nejednak odnos moći između muškaraca i žena ugrađen u društvene institucije kao što su porodica, pravni sistem, religiozni sistem i uverenja. Patrijarhat**, koji podrazumeva hijerarhijeske odnose u porodici, ima ključnu ulogu u održavanju neravnopravne podele moći.

Društvo daje veću moć muškarcima, a manju ženama. Žene više rade, a manje imaju o čemu nam govore i statistički podaci Ujedinjenih nacija:

- žene u svetu obavljaju 2/3 svetskog rada,
- žene zarađuju 10% svetskog dohotka,
- žene su vlasnice 1-2 % svetske imovine,
- oko 70% žena u svetu je nepismeno i živi u apsolutnom siromaštvu.

Neke porodice više vrednuju rađanje muških beba, nego ženskih, čak se porodice odlučuju na abortus ukoliko ranije saznaju da je beba ženskog pola. U svetu, od sto dvadeset miliona dece koja ne idu u školu, većina su devojčice.

Raspodela moći među članovima porodice

Na osnovu raspodele moći u porodici - između oca, majke i deteta, veoma lako možemo da dođemo do zaključka da je otac taj kome je data najveća moć u porodici. On često odlučuje o najvećem broju stvari i njega odlikuju razne vrste moći: fizička snaga, novac, pamet, položaj, obrazovanje i dr. Majka ima manje moći i to je uglavnom moć koju koristi kroz ljubaznost, ljubav, lepotu, novac, brigu o deci. Dete poseduje najmanju moć i ona može da se ogleda kroz uspeh u školi ili moć da izazove radost i lepe emocije u porodici.

S obzirom na to što je moć neravnopravno podeljena između muškarca i žene tako da muškarci imaju više moći, osobe koje vrše nasilje češće su muškarci (jer imaju više moći), a osobe koje su izložene nasilju češće su žene (jer generalno u društvu imaju manje moći) i deca (jer u porodici imaju najmanje moći).

Ujedinjene nacije su u Deklaraciji o eliminaciji nasilja nad ženama ukazale na to da je jedan od uzroka, ali i posledica nasilja nad ženama **vekovna razlika između muškaraca i žena u pogledu moći, gde muškarci imaju veću moć.** Samim tim žene bivaju diskriminisane što im onemogućava njihov razvoj u svakom pogledu.

Nasilje proizlazi iz moći, a mi možemo da biramo kako ćemo tu moć da iskoristimo. Onaj ko ima moć, ima i mogućnost izbora da li će u odnos uneti i nasilje.

Rodna ravnopravnost podrazumeva da muškarac i žena imaju jednake uslove za ostvarivanje ljudskih prava u punom obimu i jednake mogućnosti za ostvarenje svojih kapaciteta. Rodna ravnopravnost takođe uključuje i shvatanje da postoje različitosti između polova koje treba uvažavati. Rodna ravnopravnost u društvu ključna je za stvaranje suštinski jednakih odnosa između muškaraca i žena u privatnoj, ali i javnoj sferi - od podele odgovornosti za decu i porodicu, pa do celokupnog okruženja u kome živimo.

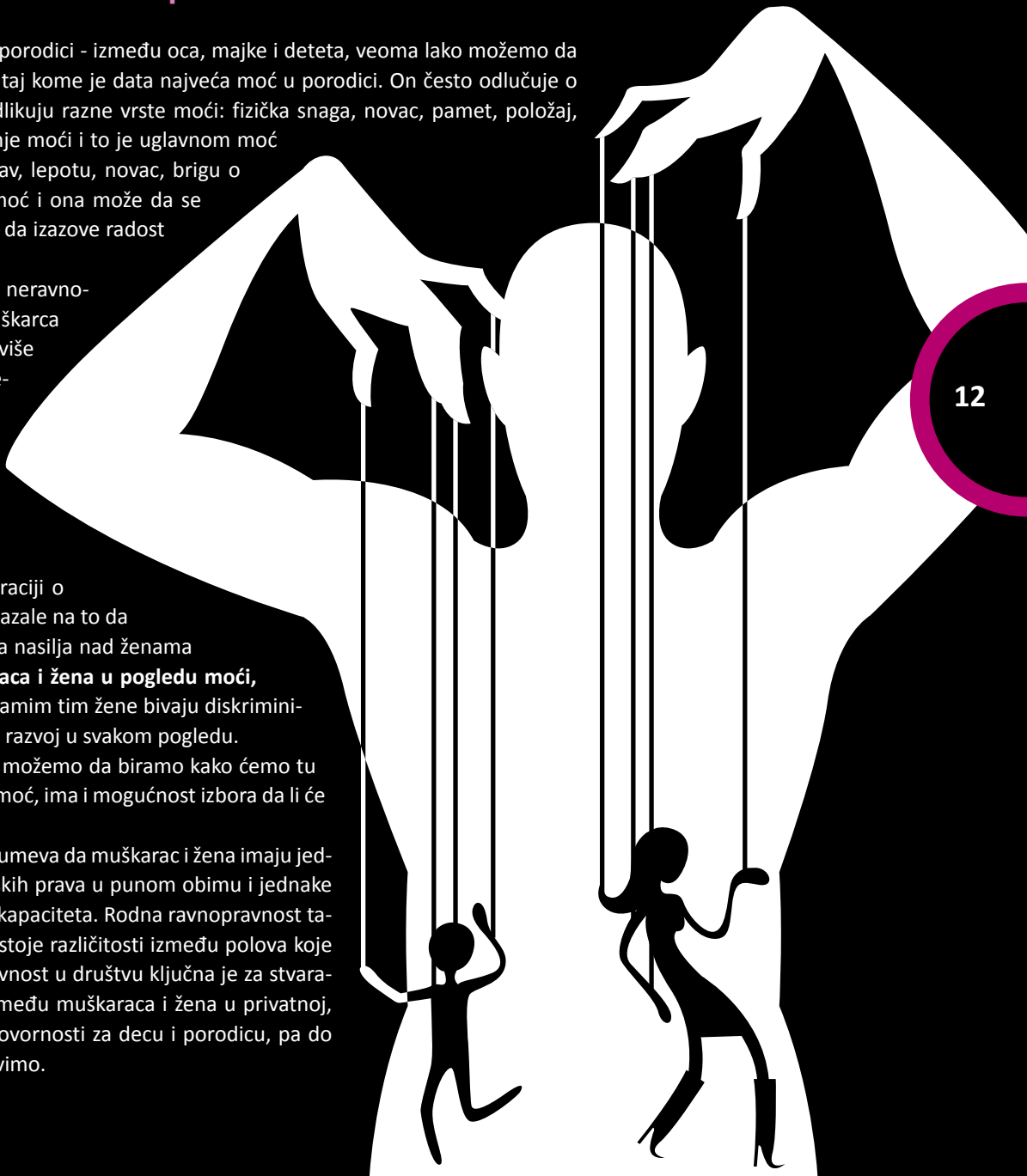

Rodno zasnovano nasilje je upotreba bilo kog oblika nasilja (fizičkog, psihičkog, seksualnog...) nad nekom osobom samo zato što je određenog pola. Nasilje za posledicu može imati fizičku, seksualnu ili psihološku povredu ili patnju, uključujući i pretnje takvim delima, prisiljavanje ili oduzimanje slobode.

Istraživanja nam govore o tome da su žrtve nasilja u preko 90% slučajeva osobe ženskog pola, dok su nasilnici u preko 90% slučajeva muškarci. Zbog toga se rodno zasnovano nasilje najčešće izjednačava izjednačava s muškim nasiljem nad ženama.

5. RODNO ZASNOVANO NASILJE

Najučestaliji oblik rodno zasnovanog nasilja jeste **nasilje u porodici**, a posle porodičnog sledi **nasilje koje se dešava u zajednici** (seksualno nasilje, trgovina ženama u svrhu seksualnog iskorišćavanja, nasilje na poslu). Pored ovih oblika, tu su još i n**asilje počinjeno ili odobreno od strane države ili njenih službenika** (institucionalno nasilje), kao i nasilje nad ženama **u situacijama ratnog koflikta.**

U okviru porodice, najrasprostranjenije je partnersko nasilje. Od svih prijavljenih nasilničkih krivičnih dela u Evropi, 25% se odnosi na zlostavljanje supruga ili partnerki. U Srbiji u 74.8% slučajeva nasilja nad ženama, nasilnik je njen sadašnji ili bivši muž, a u ostalim slučajevima to su očevi, majke, deca.

Vekovima unazad nasilje u porodici i partnerskim vezama u potpunosti se tolerisalo. Smatralo se da ono, kao takvo, predstavlja privatnu stvar jedne porodice u koju država ne treba da se meša, i koju ta porodica, odnosno partneri treba sami da reše, bez obzira na posledice. Danas, svaki vid nasilja smatra se zločinom, te je kao takvo, nasilje zabranjeno ponašanje, **a svako rodno zasnovano nasilje je kršenje ženskih ljudskih prava i pokazatelj neravnopravnog statusa žena u društvu.**

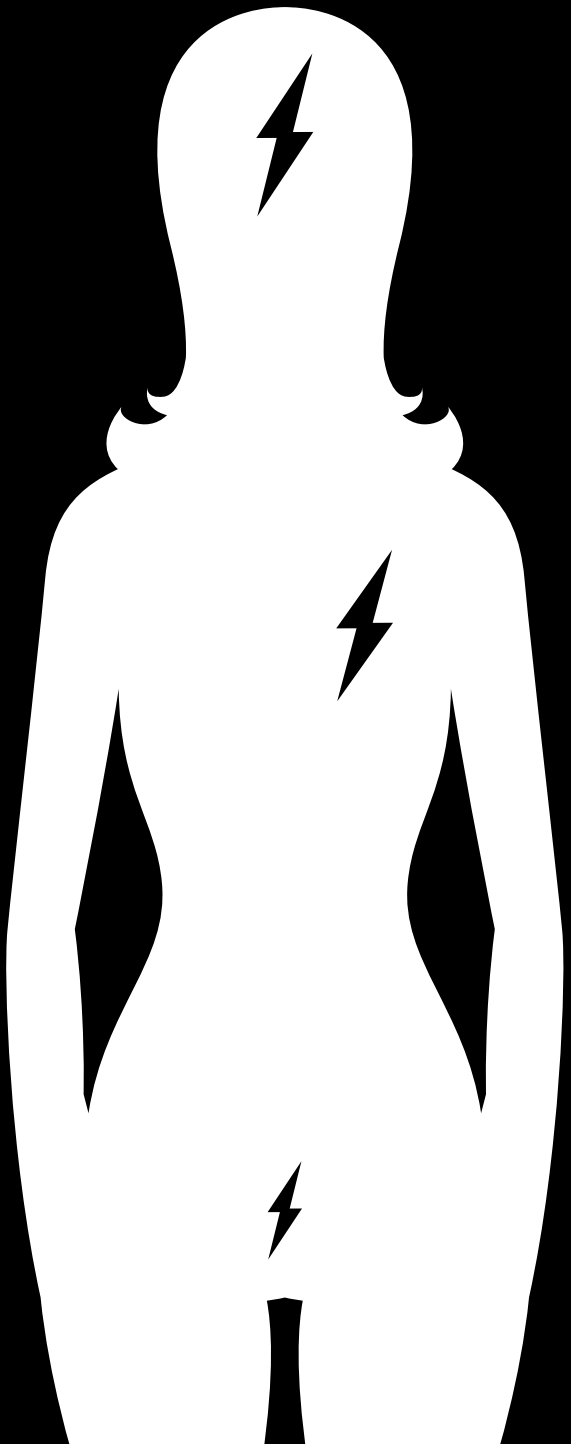

Zapamti: Pravo na život bez nasilja je osnovno ljudsko pravo koje je garantovano međunarodnim dokumentima (npr. Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena tj. CEDAW) i domaćim zakonima (Krivični zakonik, Porodični zakon).

Zanimljivost: 25. novembar je proglašen za Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama koji se obeležava svake godine u preko 100 zemalja sveta, uključujući i našu.

Zašto dolazi do nasilja?

Nasilje je instrument kojim se osigurava dominacija i moć. To je primer zloupotrebe moći jednog pola nad drugim. Nasilje je izbor koji nasilnik čini da bi zadobio moć i kontrolu. Dakle, nasilje u porodici ili partnerskoj vezi nije posledica alkoholizma, poremećaja, „loše naravi", besa ili slično, što se obično misli, već je to svesna i namerna aktivnost kojom nasilnik pokušava da održi i demonstrira moć.

NASILJE JE ZLOUPOTREBA MOĆI SA CILJEM DA SE USPOSTAVI KONTROLA.

Nasilje je pojava kod koje jedan član veze želi nametnuti dominaciju u vezi i čini sve što je potrebno da bi postigao svoj cilj.
(ž, 17 godina).[2]
Npr. dečko subotom uveče izađe u grad, a devojci kaže da ona ostane kod kuće, jer on ide da pije sa svojim prijateljima.
(m, 18 godina).
Moraš da mu polažeš račune i stalno da mu se javljaš.
(ž, 18 godina).

[2] Sve izjave mladih o nasilju preuzete su iz prvog istraživanja o nasilju u adolescentskim vezama koje je radio CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje rađeno u Hrvatskoj: „Nasilje ne prolazi samo od sebe - izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj". Ceo izveštaj je dostupan na: http://www.cesi.hr/hr/istrazivanje-rodno-uvjetovanog-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

6. KAKO SE NASILJE MANIFESTUJE?

Nasilje nad ženama ima svoje oblike i svoju specifičnu dinamiku. Neki od najčešćih oblika nasilja su:

Fizičko nasilje

Kada neko kaže „nasilje“ svi prvo pomislimo na fizičko nasilje, na batine, udaranje, šamaranje, guranje, vezivanje, zaključavanje, pucanje iz vatrenog oružija, ili povređivanje nožem i drugim predmetima. Pored toga fizičko nasilje je i čupanje za kosu, nanošenje opekotina (npr. peglom, cigaretom), ali i uskraćivanje osnovih potreba (za hranom, vodom, snom). Težina povreda varira od minimalnih do ozbiljnih (prelomi, podlivi, modrice), trajnih povreda i smrti.

Psihičko nasilje

Psihičko nasilje je kada neko nekog vređa, psuje, preti, ismeva. Svaki put kada čujete da je neko nekog nazvao npr. „glupane”, taj neko je izvršio nasilje. Vikanje, neprestano kritikovanje, ponižavanje, optuživanje, zastrašivanje, uskraćivanje prava, pretnje samoubistvom („ubiću se ako me ostaviš!”), širenje glasina (ogovaranje), ljubomorne scene (blamiranje), kada neko pretresa vaše stvari, prisluškuje vaše razgovore, čita vaše dokumente (poruke, mejlove) - sve je to psihičko nasilje.

Deluje kao da je manje strašno od bilo kog drugog, ali i psihičko nasilje ostavlja posledice! Osoba koju stalno vređaju, ismevaju, ogovaraju (a svi smo mi bili barem jednom u toj situaciji) ne oseća se prijatno i može imati dugoročne posledice.

> *Kada govori i ismeva vaše intimne trenutke drugim prijateljima. (ž, 18)*
> *Npr., ako ti se dečko ruga, ismeva pred društvom, govori ti da si glupa ružna... koristi pogrdna imena ili viče na tebe. (ž, 18)*

Socijalna izolacija je kada nekome ograničimo kretanje, zabranimo mu da se sa nekim druži, priča telefonom ili komunicira preko interneta, kada ga stalno kontrolišemo ili mu namerno ne prenesimo poruke od drugih ljudi. Možda vam zvuči čudno zašto neko ovo radi nekome, ali odgovor je u težnji za održanjem moći, lakše je kontrolisati nekoga ko nema prijatelja, u lošim kontaktima je s porodicom i sl.

> *Šta će ti prijatelji, samo te iskorišćavaju, dovoljan/na sam ti samo ja.*
> *Biraj - društvo ili ja,*

bili bi neki primeri socijalne izolacije.

> *Svaki način ograničavanja u tvojoj slobodi. Npr.: druženje sa prijateljima, razgovor sa drugim ljudima. (ž, 17)*

Proganjanje je uznemiravanje koje se ponavlja, a često dovodi do fizičkog i seksualnog nasilja (npr. stalno zvanje telefonom, slanje SMS poruka, praćenje).

Ekonomsko nasilje

Ekonomsko nasilje je oduzimanje imovine (patika, novca, mobilnih telefona), nedovoljno davanje novca za život (npr. nedavanje novca za hranu), uništavanje imovine (npr. lomljenje nameštaja, kompakt diskova, garderobe), nejednaka dostupnost zajedničkim sredstvima, uskraćivanje ili kontrolisanje pristupa novcu, sprečavanje zapošljavanja ili obrazovanja i stručnog napredovanja ženi od strane muža, ili ćerkama od strane oca, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje da se odrekne vlasništva ili da traži vlasništvo kojeg se odrekla/nameravala da se odrekne, prodaja stvari bez saglasnosti vlasnika/ce, prodaja stvari i imovine pod prinudom.

Seksualno nasilje

Mnogi misle da je seksualno nasilje samo čin silovanja. Silovanje ili pokušaj silovanja jeste seksualno nasilje i verovatno njegov najlakše prepoznatljiv oblik, ali ne i jedini.

Seksualno nasilje je opšti naziv za brojne oblike seksualnog ponašanja za koje je karakteristično da se odvijaju **bez pristanka**, odnosno iznuđeni su primenom sile, pretnje, manipulacije.

Seksualnim nasiljem smatra se i: silovanje u braku ili vezi (seksualni čin bez pristanka žene, čak i u vezama žene mogu reći ne, jer možda nisu rapoložene za seksualni odnos tog momenta), seksualno uznemiravanje, neželjeni seksualni predlozi, zahtevanje seksualnih usluga u zamenu za nešto drugo, seksualno zlostavljanje dece, prisila na brak, komentari koji imaju seksualno značenje, dodirivanje bez pristanka (npr. podizanje suknji devojčicama u školi, ili dodirivanje u javnom prevozu). Čak i provera da li je devojka devica jeste seksualno nasilje, kao i prisila na prostituciju.

Seksualno nasilje je svaki kontakt (verbalni, fizički) koji ima seksualno značenje i pozadinu, a NE PRIJA VAM!

Svaka devojka ima pravo da povuče granicu na bilo kom stepenu intimnosti, jer se radi o njenom telu koje niko nema pravo da kontroliše. Onaj koji prelazi granicu narušava njena prava. Svaka devojka ima pravo da jasno pokaže i odlučno odbije sve što joj ne odgovara jer prisiljavanje na seks jeste oblik zlostavljanja, to jest silovanje.

Zapamti: Kada devojka kaže NE, to znači NE!

Seksualno nasilje nema nikakve veze s ljubavnim odnosom, sa željom ili užitkom, već je to nametanje muškaraca ženama bez njihove želje.

Sve devojčice/devojke se sigurno dobro sećaju perioda iz osnovne škole kada su dečaci/momci pokušavali da im podignu suknju, ili da ih dodirnu po intimnim delovima. Mada je vrlo verovatno da u tom momentu niko ne shvata pravo značenje takvog čina, isto tako je verovatno da se nijedna devojčica tada nije osećala dobro i prijatno.

Svaka devojka koja često putuje gradskim prevozom ili u prenatrpanim vozovima, imala je bar jednom neprijatnu situaciju da se neki muškarac, obično stariji, naslanja na nju sa seksualnim značenjem, i da se ona ne oseća prijatno, a da ne zna kako da reaguje. Takođe, svaka devojka koja je prošla pored nekog gradilišta čula je nepristojne komentare, ponude, dobacivanja i, verovali ili ne, osećala se kao objekat.

Mnogi oblici seksualnog nasilja se tretiraju kao nevažni i društveno prihvatljivi, te ih je zbog toga vrlo često teško prepoznati. Jedan od glavnih problema u prepoznavanju seksualnog uznemiravanja jeste taj što nam društvo stalno poručuje da su to ponašanja koja su sastavni deo flerta ili zavođenja, koja su uobičajena i dobrodošla. Pri tom se zaboravlja kako su za osobu koja ih doživljava neželjena i nametnuta, najčešće od osobe koja ima više moći i uticaja.

Seksualno uznemiravanje nije flertovanje! Flertovanje je željeno, uzajamno, zabavno i daje dobar osećaj, dok je seksualno uznemiravanje neželjeno, jednostrano, neugodno, vređa osobu, izaziva osećaj nesigurnosti i neravnopravnosti.

Od svih oblika seksualnog nasilja, koja su samo po sebi tabu, najveći tabu je incest - seksualne radnje (silovanje, navođenje na seksualne odnose, dodirivanje i sl.) nad decom od strane njihovih rođaka, očeva, deda, ujaka, očuha (starije osobe od autoriteta u koju deca imaju poverenja).

7. GDE SE DEŠAVA NASILJE?

Nasilje se može dešavati bilo gde - u školi, vrtiću, na poslu, na stadionu. Nasilje koje se najčešće dešava, a koje je najmanje vidljivo jeste nasilje od poznatih, bliskih ljudi u okviru porodice, u kući, iza zatvorenih vrata.

Gde god postoji mogućnost komunikacije među ljudima i nasilnog rešavanja konflikta postoji mogućnost za pojavu nasilja. Svakako se može desiti na ulici, u diskoteci, na žurkama, u kafićima, u prevozu. Nasilje se može desiti kada idete ulicom i prolazite pored nekog gradilišta i radnici počnu da vam dobacuju ili vam zvižde i zovu vas nekim nepristojnim imenima. U gradskom prevozu često imate muškarce koji se prislanjaju uz vas što je takođe nasilje.

Nasilje se može dešavati i u institucijama. **Institucionalno nasilje** je nasilje koje vrši određena institucija ili službenik u instituciji, usled kršenja zakona i prava svojih korisnika/ca (pacijenti/kinje, klijenti/kinje, štićenici/ce, učenici/ce, studenti/kinje). Često se to dešava i nad osobom koja je već pretrpela nasilje (npr. okrivljivanjem žrtve i neodgovarajućom reakcijom službenika i onda se to zove sekundarna viktimizacija). **Nasilje na poslu** mogu da vrše nadređeni nad svojim podređenima, kao i kolege istog poslovnog nivoa među sobom. Može biti izraženo u različitom stepenu, a često je slabo vidljivo i u suptilnoj formi. **U ratovima** se nasilje dešava kao način pokazivanja moći i dominacije nad slabijim protivnikom i njihovim pripadnicima. Specifične vrste nasilja se javljaju na utakmicama i u kazneno-popravnim i zatvorskim ustanovama, od strane zaposlenih - policajaca i vaspitača do zatvorenika.

Nasilje se može desiti svugde, na bilo kom mestu, u gradu ili selu, na ulici ili kod kuće u bilo koje doba dana i noći, bilo kome.

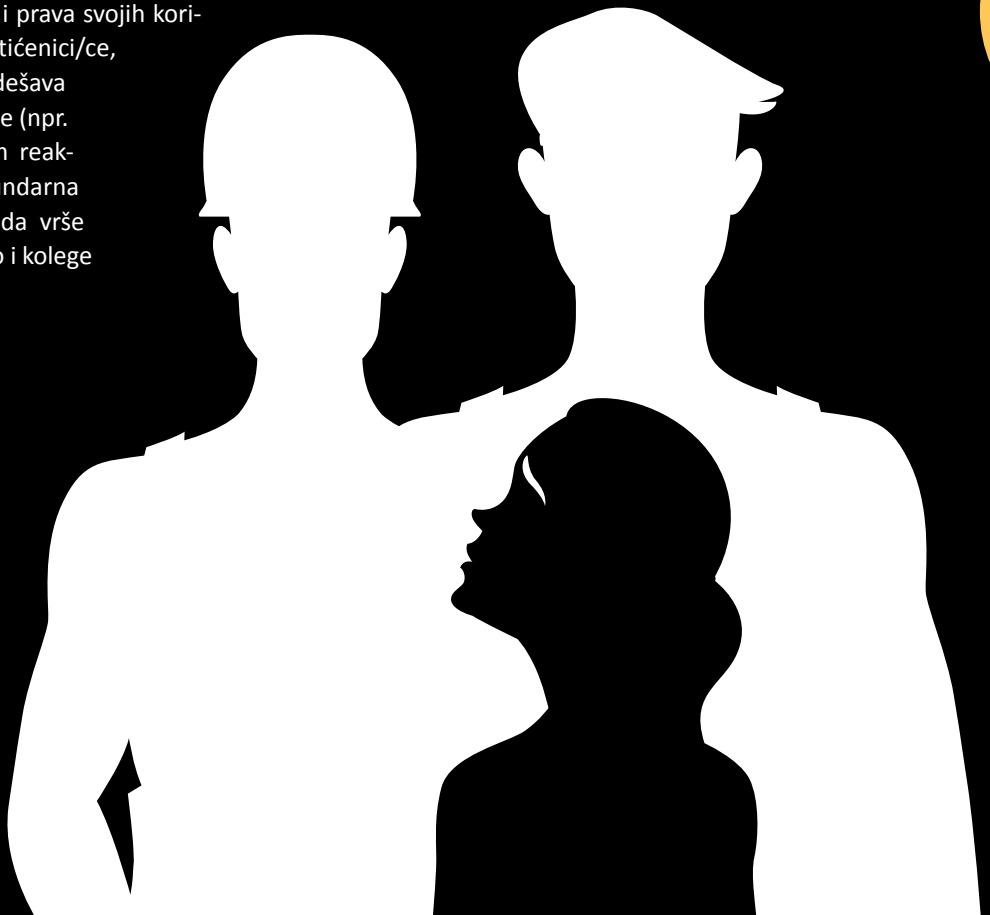

8. KO MOŽE BITI ŽRTVA NASILJA?

Pogrešno je verovanje da svaka žrtva želi da bude žrtva tj. da trpi nasilje, da ga sama izaziva, da su žrtve same krive za to što im se dešava. Činjenice su sasvim drugačije - niko ne voli da se nad njim/njom vrši nasilje. Svaka osoba može postati žrtva nasilja bez obzira na socijalno-ekonomski status, nacionalnu i rasnu pripadnost, nivo obrazovanja, godine života. Nasilju mogu biti izloženi i članovi manjinskih populacija - kod nas najčešće Romi, zatim osobe sa invaliditetom i osobe istopolne seksualne orijentacije.

Žrtve nasilja su najčešće žene, majke, deca različitog uzrasta. Takođe, u tu grupu se mogu svrstati i stari, nemoćni ljudi, muškarci, profesori, roditelji, osobe s psihičkim poremećajima, korisnici narkotika, osobe koje su primorane na prostituciju od strane svojih makroa, osobe koje se nalaze na smeštaju u ustanovama. Žrtva može biti svaka osoba koja je u podređenom položaju. Žrtve nasilja mogu biti i osobe koje na prvi pogled ne izgledaju tako (visokoobrazovane žene, ekonomski nezavisne, pripadnice visokog društva ili poznate osobe). Iako nam je teško da u tako nešto poverujemo, nasilje se dešava i njima, kao što i njima može biti teško da o nasilju pričaju zbog stida, sramote i osude okoline.

Svaka žena može postati žrtva nasilja.

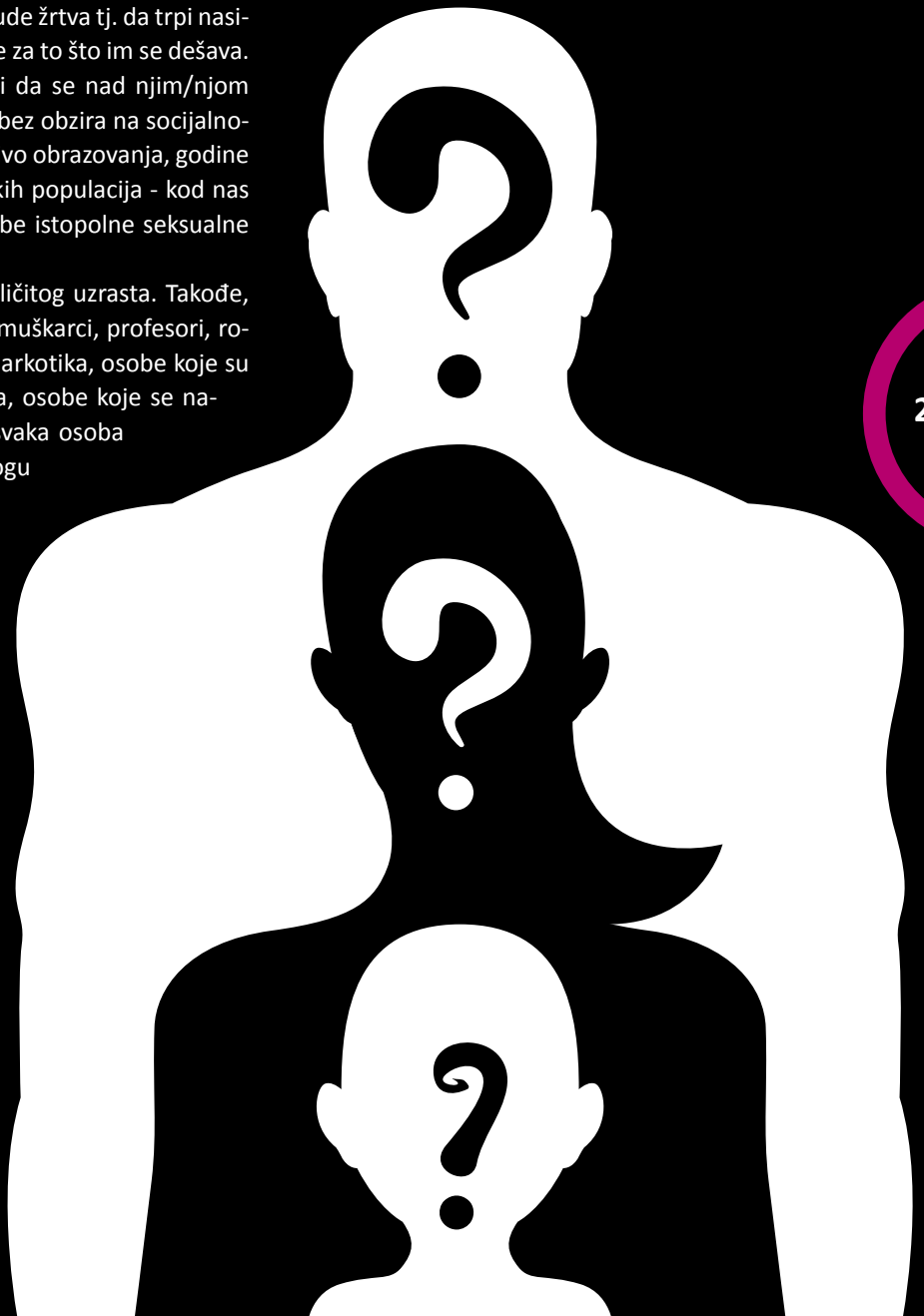

9. KO MOŽE BITI NASILNIK?

Najčešće se smatra da su nasilnici osobe s psihijatrijskom dijagnozom, alkoholičari, korisnici narkotika i osobe niskog obrazovnog nivoa. Iako i među njima ima nasilnika, to nije pravilo. Nasilnici mogu biti tihi, mirni, povučeni, ljubazni i obrazovani muškarci - osobe koje na izgled ne možemo prepoznati i za koje nikada ne bismo rekli da mogu biti nasilni. Oni mogu biti društveno prilagođeni i nevidljivi, a nasilni su u svojim porodicama, iza zatvorenih vrata. Podaci organizacija koje pružaju podršku žrtvama nasilja izveštavaju o tome da su nasilnici najčešće muškarci iz svih društvenih slojeva, svih nivoa obrazovanja i često imaju dobru komunikaciju sa okolinom. Nasilnici su u najvećem broju osobe koje su poznate žrtvama i koje imaju bliski odnos sa njima.

Nasilnik je svaka osoba koja teži da ostvari potpunu dominaciju i kontrolu nad žrtvom. Nasilnici često imaju veliku moć manipulacije i uverenje da imaju pravo da vladaju svojom porodicom koristeći nasilne metode. Istovremeno o sebi mogu da misle da su veoma moralne osobe jer čine sve za svoju porodicu, te na taj način skidaju odgovornost sa sebe za svoje postupke. Međutim, iako su muškarci znatno češće nasilni nego žene, to ne znači da su oni „po prirodi“ nasilnici, već društvo, socijalizacija i vrednosti „vezuju“ nasilno ponašanje uz muškarce i omogućavaju više društvene tolerancije na nasilje muškaraca. Nasilan je samo onaj muškarac koji takvo ponašanje izabere.

Kao nasilnika možemo okarakterisati i profesora koji na bilo koji način krši adekvatan odnos profesor-učenik - od blažih oblika psihološkog zlostavljnja, preko fizičkog kažnjavanja, materijalnog izrabljivanja, pretnji negativnim ocenama do seksualnog uznemiravanja. Oni su osobe koje poseduju moć i autoritet nad decom i mogu ga zloupotrebljavati. Zbog specifičnosti takvog odnosa mogu proći nekažnjeno naročito ukoliko nema dokaza, te se deca boje kazne i osude od drugih. Međutim, zakonom iz oblasti obrazovanja[3] eksplicitno se zabranjuje fizičko i psihičko nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje učenika, kao i seksualna zloupotreba dece, učenika i zaposlenih.

Takođe, treba napomenuti da nasilne mogu biti i žene, ali se to dešava u mnogo manjem broju slučajeva. Deca u različitim periodima mogu vršiti nasilje nad svojim roditeljima. Najčešće se to dešava u adolescentnom periodu ili kao odgovor na pretrpljeno nasilje u detinjstvu, ali i u starijem dobu kada zanemaruju svoje roditelje, posebno stare i bolesne.

Osnovno je pravilo da nema pravila - svako može biti nasilnik. Nasilje je izabrano ponašanje.

[3] Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (Sl. glasnik RS br 72/09), Član 45 - zabrana nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja

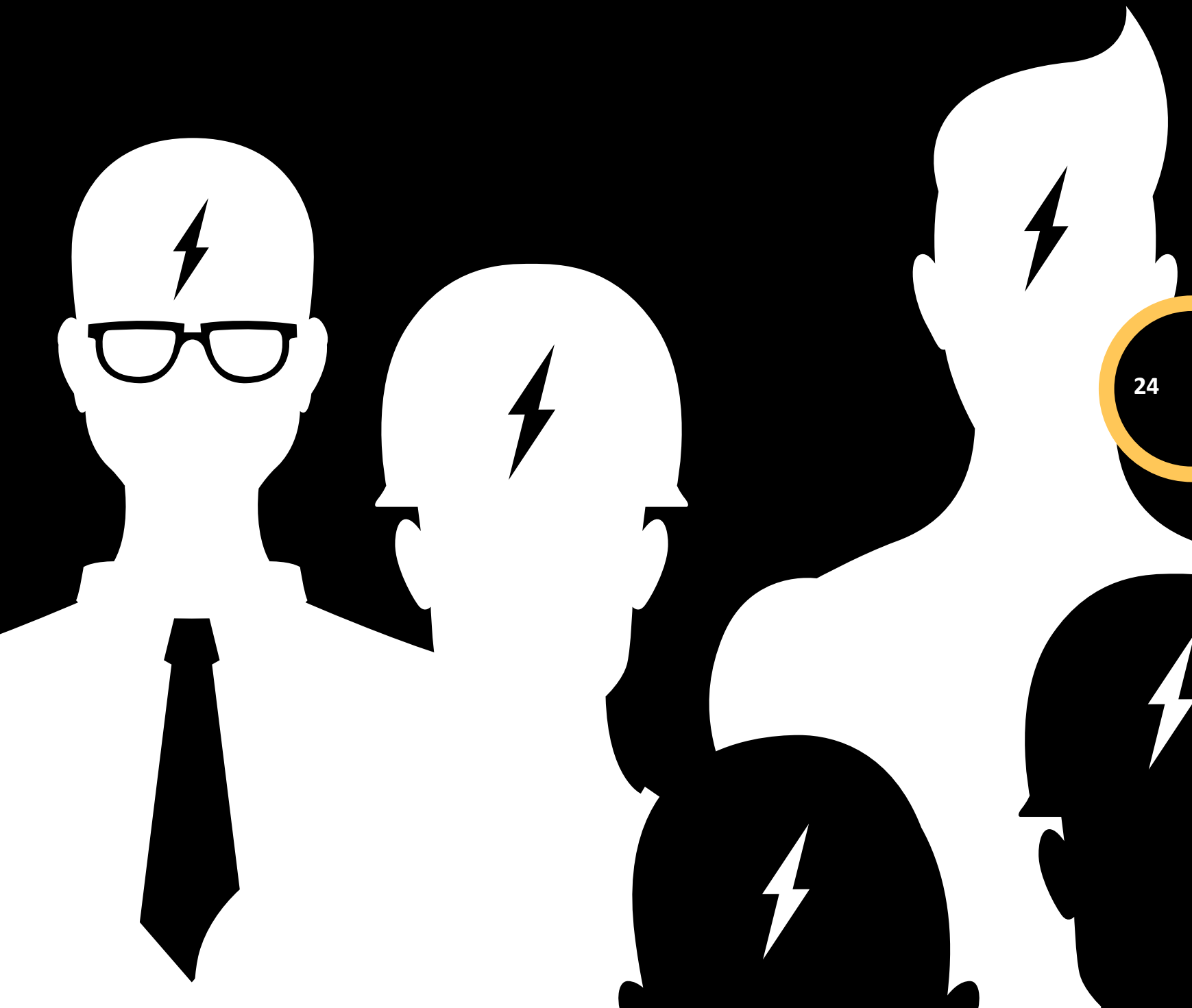

10. KAKO DA PREPOZNAMO POTENCIJALNOG NASILNIKA?

Ljubomora

Na početku veze, zlostavljač-nasilnik će uvek govoriti da je ljubomora dokaz ljubavi. Međutim, treba imati na umu da ljubomora nema veze sa ljubavlju i da ona predstavlja znak nesigurnosti, posesivnosti i kontrole. Osoba koja vrši nasilje će ti prigovarati s kim razgovaraš i na koji način to činiš. Optuživaće te da sa svima flertuješ, samo da bi ga napravila ljubomornim.

Kontrola

U početku, nasilnik će reći da takvo ponašanje dolazi iz brige o tvojoj sigurnosti, i da je za tebe važno da koristiš vreme pametno i da donosiš mudre odluke. Zlostavljač će se ljutiti ako kasno dolaziš kući, i on te može detaljno ispitivati o tome gde si prošla ili s kim si razgovarala. Zatim će konstantno kontrolisati s kim se družiš i koliko provodiš vremena s porodicom i prijateljima. Želeće da u svakom trenutku zna gde si, s kim si i šta radiš. Ovakvo ponašanje može da se pogorša, pa ti neće biti dozvoljeno da donosiš bilo kakve odluke - od toga koje piće ćeš u kafiću naručiti, do toga šta je prikladno da obučeš, da li ćeš izaći u grad ili ne. Ovo može ići i dalje, pa te može progoniti, pratiti ili tražiti od prijatelja da paze na tebe i da konstantno motre na tebe.

Ljubav na prvi pogled

Mnoge osobe koje su preživele nasilje u porodici su poznavale svog partnera manje od 6 meseci pre nego što su počele s njim da žive. Zlostavljač je često slatkorečiv i obično govori da si ti jedina osoba za njega i da nikad nikog nije voleo tako kao tebe.

Izolacija

Zlostavljač će pokušati da te izoluje od porodice, prijatelja. Optuživaće osobe koje su ti bliske govoreći da ti one samo donose probleme i ubeđivaće te da ne treba da im posvećuješ vreme ili da se družiš sa njima.

Krivica

Nasilnik će pokušavati da te okrivi za sve što ga tišti i što mu krene naopako. Reći će da si ti kriva za sve loše što mu se dešava. Takođe će te optuživati i govoriti da ga povređuješ ukoliko ne radiš onako kako on kaže. Takvim izjavama on pokušava da manipuliše tobom.

Hipersenzitivnost

Zlostavljač se jako lako vređa i pri najmanjim sitnicama. Zato što se oseća povređeno, smatra da mu to daje pravo da se ponaša nasilnički kako bi iskazao nepravdu koja mu se desila.

Okrutnost prema životinjama ili deci

Osoba koja vrši nasilje često može da kažnjava životinje ili kućne ljubimce na brutalan način, ne razmišljajući o njihovom bolu ili patnji. Takođe, nasilnik može da očekuje od dece da rade nešto za šta ona nisu sposobna, kao i da ih zadirkuje i izaziva, sve dok ona ne počnu da plaču.

Prisila na seks

Zlostavljač može da te prisiljava ili ucenjuje da imaš seksualni odnos s njim iako to ne želiš. Takođe, on može da bude nasilan u seksualnom odnosu i da ti radi stvari koje ti ne prijaju. Ponekad može insistirati na seksualnom odnosu dok spavaš, ili si bolesna, umorna ne razmišljajući o tvojim potrebama i željama. Insistiranje na seksu često dolazi i posle fizičkog napada kao znak pomirenja.

Jedna osoba dve ličnosti

Jednog minuta nasilnik je dobro raspoložen, a već drugog te vređa ili upotrebljava fizičku silu. Ti si zbunjena i pitaš se kako je to moguće da se jedna te ista osoba ponaša na dva potpuno različita načina. Važno je ovde shvatiti da se ne radi o mentalnom poremećaju ili slično, nego da osoba manifestacijom ovakvih ponašanja uspostavlja kontrolu i demonstrira moć.

Razbijanje i udaranje objekata

Takvo ponašanje se koristi kao kazna i kao oruđe za izazivanje straha. Nasilnik će odabrati posebne predmete koji su tebi važni i pokušaće da ih uništi. Pored toga, osoba često udara o sto, razbija predmete na koje naiđe, lupa vratima i baca predmete.

Sva ova ponašanja su opisana u tzv. Točku nasilja koji je napravljen na osnovu iskustava žena koje su preživele nasilje. Točak nasilja pokazuje u svom centru cilj svakog nasilnog ponašanja, a to je demonstracija moći i uspostavljanje kontrole nad osobom koja trpi nasilje.

Nasilnik pokazuje različite obrasce ponašanja koji polaze od ponižavajućih komentara, grubih šala, preko ekonomske eksploatacije, udaranja i šutiranja, manipulacije decom, izolacije, do seksualnog zlostavljanja, davljenja, sakaćenja i ubistva. Strategije/taktike kojima se nasilnik služi da bi postigao cilj mogu biti korišćene pojedinačno ili kombinacijom pojedinih taktika. To ne znači da se sve taktike koriste istovremeno ili da svaki nasilnik koristi sve navedene taktike. Izbor, načini primene, intenzitet i učestalost zavise od procene nasilnika koja će taktika ili njihova kombinacija dovesti do željenog cilja.

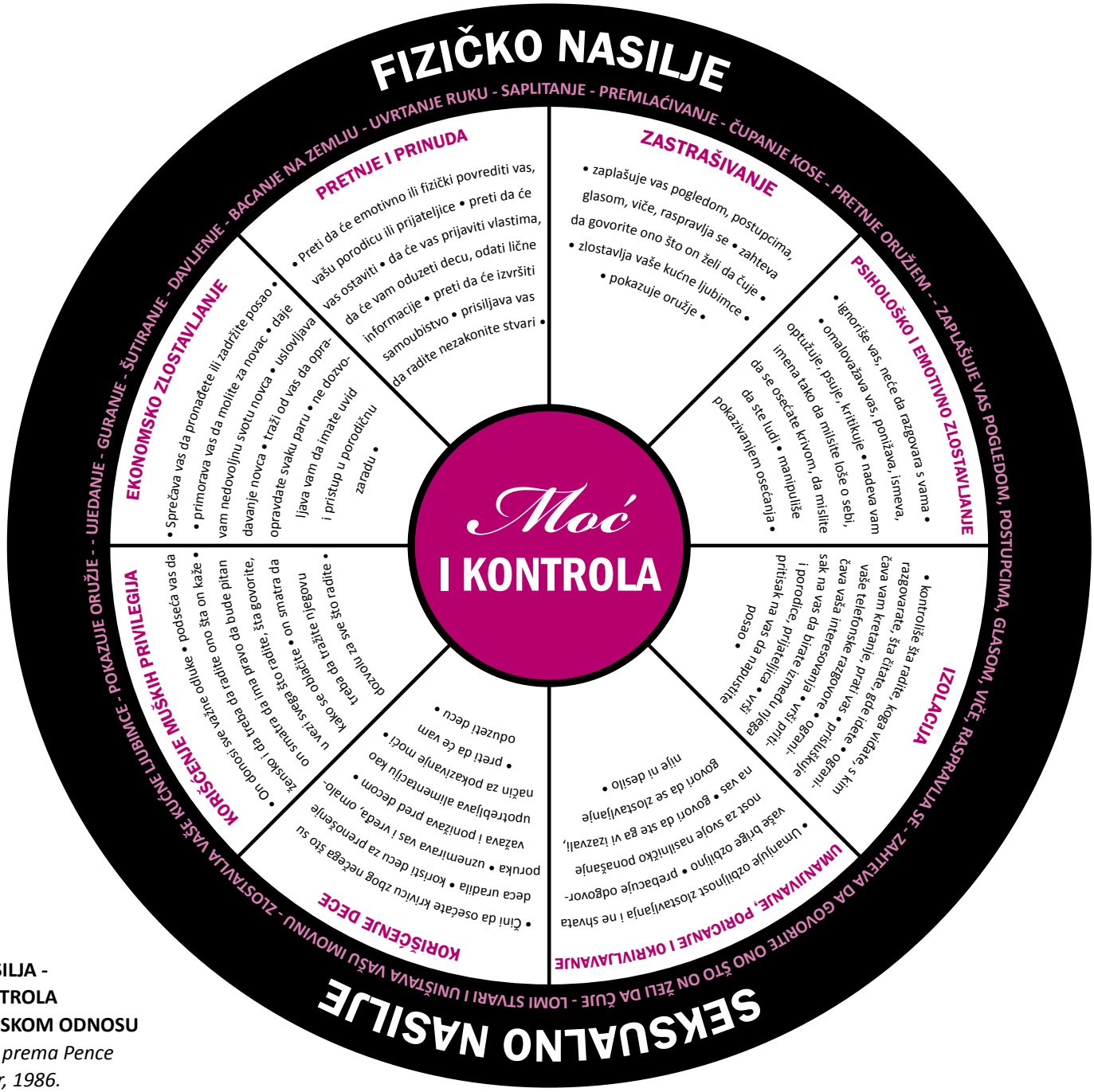

TOČAK NASILJA -
MOĆ I KONTROLA
U PARTNERSKOM ODNOSU
Adaptirano prema Pence and Paymar, 1986.

Proveri svoju vezu: Reši test i proveri kakva je tvoja veza. Potrebno je da iskreno odgovoriš na dole navedena pitanja. Zapiši svoje odgovore i ozbiljno razmisli o njima.

Ti:

Da li se plašiš svog partnera?	
Da li izbegavaš određene teme za razgovor samo da ne bi naljutila svog momka?	
Da li osećaš da ništa ne možeš učiniti kako treba?	
Da li veruješ da si zaslužila da se on ponaša loše prema tebi?	
Da li se osećaš emotivno prazno ili bespomoćno?	

Tvoj mladić/devojka:

Da li te dovodi u neugodne situacije, omalovažava i ismeva pred drugima?	
Da li ti daje do znanja da šta god učiniš nije dovoljno dobro?	
Da li donosi odluke umesto tebe?	
Da li krivi tebe kada s tobom ne postupa dobro, govori ti da si to sama tražila?	
Da li te pokušava nagovoriti na nešto ili izazva osećaj krivice kod tebe govoreći: “Da me stvarno voliš, ti bi...”	
Da li se ponaša kao da su u njoj/njemu dve osobe, nekad je izrazito ljubazan, a nekad je zaista loš?	
Da li odbija da koristiti zaštitu u seksualnom odnosu, iako ti to želiš?	
Da li te kritikuje, ponižava ili viče na tebe za sitnice?	
Da li te udara?	
Da li ti ponekad lupi šamar kad se iznervira?	
Da li se ponaša ljubomorno?	
Da li u svakom trenutku zna kuda se krećeš i gde se nalaziš?	
Da li ti brani da se viđaš sa drugarima i muškim poznanicima?	
Da li ti ograničava da se viđaš sa prijateljicama i porodicom?	
Da li ti ograničava pristup novcu, kolima, mobilnom telefonu?	
Da li te na bilo koji način povređuje?	
Da li ti preti?	
Da li uništava stvari do kojih ti je stalo?	
Da li te prisiljava na seksualni odnos?	

Ukoliko imaš tri pozitivna odgovora ili više njih, razmisli u kakvoj se vezi nalaziš jer je tvoja veza nasilna ili bi takva mogla da postane!!!

11. PREDRASUDE O NASILJU NAD ŽENAMA

Ranije je već bilo reči o predrasudama i na koji način one dovode do diskriminacije i nasilja.

Predrasude o nasilju nad ženama podstiču i opravdavaju nasilje i utiču na to kako će sredina i sama žena na nasilje reagovati. Kod žena koje trpe nasilje predrasude izazivaju strah od osuđivanja, okrivljavanja, nerazumevanja i onemogućavaju ženama da zatraže pomoć. Žene često osećaju odgovornost za pretrpljeno nasilje. Takvom postavkom stvari nasilnik se lišava odgovornosti dok se krivica za nasilje pripisuje onoj koja ga je preživela.

Predrasude su posledica tradicionalnog obrasca u kojem žene imaju manje društvene moći od muškaraca. Prvi i najvažniji korak u borbi protiv nasilja nad ženama jeste saznavanje i isticanje činjenica o nasilju, kao i stalno pobijanje predrasuda. Stoga vam navodimo samo neke od najrasprostranjenijih predrasuda kada se radi o nasilju nad ženama:

Predrasuda: Žena je kriva za nasilje koje je preživela. Žene nasilje provociraju i izazivaju svojim ponašanjem.

> **Činjenica:** Pretpostavka ove predrasude jeste da se muškarci ponašaju nasilno kada su izazvani i ukoliko žena bude pretučena, sigurno je to „zaslužila“. Većina žena koje trpe nasilje čine sve da smire partnera. Niko ne zaslužuje da bude zlostavljan bez obzira na to što kaže ili uradi. Ukoliko okrivljujemo ženu da je nasilje izazvala, prebacujemo odgovornost nasilnika na žrtvu. **Krivica i odgovornost za nasilje pripadaju uvek onome ko nasilje vrši - nasilniku.**

Predrasuda: Žene biraju nasilne partnere. To što žene ostaju sa nasilnim partnerima znači da im se takav odnos sigurno sviđa.

> **Činjenica:** Žene ne vole i ne žele nasilje. Kada su birale partnera nisu birale nasilnika. Često žene ostaju veoma dugo se nasilnim partnerima, ali to nije zato što im se nasilje sviđa, već iz raznih drugih razloga (zbog dece, misle da će se promeniti, nemaju gde da odu).

Predrasuda: Žena uvek može da napusti nasilnog partnera i tada će nasilje sigurno prestati.

> **Činjenica:** Kada žena odluči da napusti nasilnog partnera nasilje često postaje intenzivnije i brutalnije jer nasilnik tada pokušava da zadrži moć i održi kontrolu nad njom. Zbog toga je od velike važnosti obratiti pažnju na obezbeđivanje sigurnog okruženje za ženu kada napusti nasilnika.

Predrasuda: Nasilje je privatna stvar žene/porodice.

> **Činjenica:** Nasilje nije privatna stvar porodice, niti lična stvar žene. Nasilje u porodici je krivično delo, kršenje ženskih ljudskih prava i veoma ozbiljan društveni problem.

Predrasuda: Nasilje u porodici/partnerskom odnosu jeste pojava koja nije široko rasprostranjena. To je pitanje o kome se previše govori i ne predstavlja veliki društveni problem.

Činjenica: Nasilje u porodici je veoma rasprostranjeno. Ono što otežava tačno saznanje o rasprostranjenosti nasilja u porodici jeste činjenica da se ono dešava „iza zatvorenih vrata“ i da se o nasilju ne govori, jer se smatra ličnom i porodičnom stvari. U Srbiji ne postoji pouzdana statistika o tome koliko je žena žrtava nasilja u porodici. Prema istraživanjima iz 2002. godine svaka druga žena je žrtva psihičkog nasilja, a svaka treća je žrtva fizičkog nasilja, dok je svaka četvrta bar jednom u životu bila izložena fizičkom nasilju u porodici. Postojeći podaci govore i o tome da se policiji prijavi samo 16,5% slučajeva nasilja u porodici. U Srbiji jedna žena nedeljno bude usmrćena od strane svog sadašnjeg ili bivšeg partnera i tako u Srbiji godišnje oko 50 žena bude ubijeno od strane svojih partnera ili članova porodice. Ubistva žena, zasnovana na tome da su žrtve žene, nazivaju se **femicid**.

Predrasuda: Pretnja i uvreda ne predstavljaju nasilje.

Činjenica: Pretnje i vređanje su oblici psihološkog nasilja. Velika predrasuda je da psihološko nasilje nije tako ozbiljno kao ostali oblici nasilja. Pretnje i uvrede doprinose uspostavljanju mehanizma moći i kontrole i održavanju nasilja, izazivaju strah i umanjuju mogućnost žrtve da se suprotstavi.

Predrasuda: Nasilje u porodici nije pravi zločin - svi parovi se svađaju.

Činjenica: Nasilje je situacija u kojoj jedna strana ima više moći (ima kontrolu nad finansijama, smatra se „glavom porodice“, fizički je jača), a druga strah da se suprotstavi ili da bilo šta uradi. Nasilje nije ravnopravna razmena argumenata i mišljenja, diskusija ili privremeni nesporazum (konflikt, svađa), već krivično delo.

Predrasuda: Nasilje je posledica „gubljenja kontrole“ ili „napada besa“.

Činjenica: Nasilno ponašanje je izbor. Nasilnici ovakvo ponašanje koriste kao način da kontrolišu drugu osobu. Nasilno ponašanje je namerno i svesno ponašanje, a ne gubitak kontrole ili uračunljivosti.

Predrasuda: Alkoholizam je glavni uzrok nasilja u porodici.

Činjenica: Mnogi alkoholičari nisu nasilni. Mnogi nasilnici koriste pijanstvo kao izgovor za svoje nasilničko ponašanje kako bi izbegli odgovornost za svoje postupke učinjene u pijanom stanju. Nasilnik je pod dejstvom alkohola u 37.2% slučajeva, ali i u tim slučajevima alkohol je samo okidač za nasilje. On doprinosi tome da nasilje bude brutalnije, ali nije uzrok nasilja.

Predrasuda: Nasilje u porodici se dešava uglavnom u socijalno ugroženim društvenim slojevima, među nisko obrazovanima i siromašnima.

Činjenica: Nasilje u porodici se dešava u svim vrstama porodica. Nasilnici i žrtve nasilja u porodici mogu biti bilo koje klase, rase, kulture, religije, profesije, seksualne orijentacije, socio-ekonomskog porekla, obrazovanja i starosti.

Neke činjenice o silovanju:

- *Silovanje je zločin!*
- *Žrtva nikad nije kriva za ono što joj se dogodilo.*
- *Žene ne žele silovanje i ne izazivaju silovanje.*
- *Sramota silovanja je sramota nasilnika, a ne žrtve.*
- *Činjenica da to ne želiš jeste suprotstavljanje silovanju.*
- *Silovanje nije posledica impulsa niti nekontrolisanih nagona, već unapred isplanirani čin nasilja i posledica je želje da se druga osoba ponizi, povredi, da se nad njom dominira i uspostavi kontrola i da joj se potpuno oduzme lična moć.*
- *Silovatelji su obični muškarci svih društvenih slojeva, obrazovanja, nacionalnosti, rase, invaliditeta. Oni su često ugledni, bogati i moćni ljudi, a ne „ljudi sa margine", pijanci, beskućnici, bolesnici i ne mogu se prepoznati po specifičnom ponašanju.*
- *Žene najčešće poznaju silovatelje. Najveći broj silovanja počinjen je od strane nekog koga žrtva poznaje: komšija, prijatelj, poznanik, kolega, školski drug, muž, partner ili bivši partner.*
- *Većina silovanja (preko 70% slučajeva) dešava se u poznatom prostoru - u stanu žene ili počinioca, a ne u mračnim ulicama i parkovima kako se veruje.*
- *Svaka žena može biti silovana, bez obzira na izgled, način ponašanja i odevanja ili socijalni status jer je silovanje čin nasilja prema ženama. Često su seksualno zlostavljane žene sa invaliditetom, psihičkim smetnjama ili mentalnim ograničenjima, stare žene, Romkinje, lezbejke, žene smeštene u institucije (zatvore, psihijatrijske bolnice, centre socijalnog staranja).*

12. ZAŠTO NAM JE TEŠKO DA IZAĐEMO IZ NASILJA?

Ljubav predstavlja jedno posebno i predivno osećanje koje možemo gajiti prema nekome. Međutim, ponekad se može dogoditi da se u ljubavnoj vezi osećamo nesrećno, poniženo, izolovano od drugih ljudi koji su nam važni, a možemo čak osećati i strah za svoj život i svoju bezbednost. Važno je znati da se nasilje može dogoditi svakoj/svakome od nas, koliko god godina da imamo, gde god da živimo, koliko god da smo obrazovani/e.

Razmisli: Kada čuješ da neka osoba (devojka, žena) trpi nasilje, šta prvo pomisliš? Možda: „Sama je kriva?“ ili „Zašto odmah ne ostavi nasilnika?“

Ono što u daljem tekstu sledi jeste priča o dvoje srednjoškolaca i njihovoj ljubavnoj vezi.[4]

Ana i Marko su bili već skoro godinu dana zajedno i na prvi pogled izgledali su kao savršen par. Odlično su se slagali u početku, imali su mnogo tema za razgovor, zajedničke drugove i drugarice, viđali su se i u školi, ali i pre i nakon nje, a svoje slobodno vreme voleli su najviše da provode jedno s drugim. Onima koji su ih poznavali činilo se da se veoma vole i da su jako zaljubljeni. Ono što su najviše voleli bili su dugi telefonski razgovori noću pred spavanje.

Ana se već godinama bavila latino plesom, imala je i dosta uspeha na svojim nastupima, uskoro joj se bližilo još jedno važno takmičenje a samim tim i treninzi su bili češći, bližio se i kraj školske godine i njene obaveze su bile sve veće. Viđala se s Markom i dalje svaki dan u školi, i dalje su se čuli telefonom skoro svako veče, ali zbog umora koji je Ana osećala na kraju napornog dana ti razgovori su trajali kraće zbog čega je Marko često znao da se naljuti. Ponekada je znao i da se razbesni iz njoj nekih čudnih ili nepoznatih razloga.

Došla je i subota, oni su se dogovorili da će to veče izaći do grada. Marko je došao po nju i prvo što joj je rekao bilo je da je mogla da obuče malo dužu suknju i zamerio joj što je čekao 5 min. Krenuli su peške prema kafiću a Ana je pričala o svom treningu. Marko nikada nije voleo njenog plesnog partnera Acu. Oduvek je mislio da mu se Ana dopada i već nekoliko puta joj je govorio da bi bilo dobro da prekine da ide na ples jer previše vremena provodi

[4] Inspiracija za ovu priču je proistekla iz publikacije „Tamna strana ljubavi - priča o Tanji i Mariu“, CESI- Centar za edukaciju i savjetovanje žena, autorke Nataše Bijelić. Publikacija dostupna na: http://www.cesi.hr/hr/tamna-strana-ljubavi-prica-o-tanji-i-mariu/

s njim. Često je napadao i Anu pitajući je da li se i on njoj sviđa. Počeli su da se svađaju oko toga i viču, Marko ju je nakon prepiranja zgrabio za zglob ruke, privukao i udario šamar i dva puta pesnicama po telu. Ana je imala sreće jer su u tom momentu prolazile njene komšije koje su je otrgle od Marka, a on se samo okrenuo i otišao.

Idući uplakana kući pitala se šta da radi? Bila je u šoku i nije mogla da veruje šta se upravo desilo. To što je osećala nije bila fizička bol, već nemoć i razočarenje. Hodajući polako ulicom razmišljala je o svojoj vezi i osećala se krivom jer nije primetila „znake upozorenja" da je njen dečko nasilnik, mislila je loše o sebi jer joj je kroz glavu prolazila činjenica da ga je ona izabrala i volela, uprkos lošim stvarima koje joj je radio.

Devojka/žena može osećati sramotu i krivicu zato što partnerski odnos nije uspeo i smatrati da je to njena odgovornost. Može verovati da je sama kriva za nasilje koje je preživela i da je to na neki način zaslužila. Često neće želeti da se sazna šta sve preživljava ili će se osećati dužnom da čuvajući pred drugima tajnu da joj se nasilje događa pokuša da sačuva i taj odnos. Vrlo često devojka/žena se može osećati krivom kada razmišlja o tome da napusti nasilnika ako on preti da će se ubiti ako ga ostavi ili ako žena veruje da je nasilniku potrebna njena pomoć i da je njena dužnost da o njemu brine. **Iako devojka/žena nikada nije kriva za nasilje koje trpi, osećaj krivice i sramote je zadržavaju u nasilnom odnosu.**

Došla je do ulaza zgrade, sela je na klupu koja se nalazila nedaleko od njega, brišući suze prisećala se još nekih događaja koji su se dešavali u proteklih par meseci. Marko je u poslednje vreme bio napet, postajao je sve nervozniji i bilo ga je lako izbaciti iz takta. Lako bi se iznervirao i oko sitnice bi burno reagovao. Ana nije razumela o čemu se radi, mislila je da je i on pod stresom zbog kraja godine, a činjenica je bila da su se ređe viđali zbog njenih obaveza. Ništa joj nije bilo jasno, a jedino što je želela je da se sve ovo nikada nije desilo i da njihov odnos bude kao i na početku veze.

Devojke/žene se nadaju da će se nasilnik promeniti i da on duboko u sebi nije zaista nasilan, da su krive neke spoljašnje okolnosti, problemi, alkohol itd.

Mnoge devojke/žene koje su u nasilnom odnosu, vole svoje partnere i žele sa njima da ostanu, a da nasilje prestane.

Razmišljajući tako setila se i situacija kada ju je Marko uveravao da su drugi ljudi loši, zavidni na njihovu veliku ljubav i da žele da ih posvađaju, razdvoje. Da je on toliko voli da se samo boji da će ga ona ostaviti, da je drugi momci muvaju, svi, i njeni drugovi, i njegovi, i drugovi njenog brata, i momci njenih drugarica... a on samo ne želi da se ona druži s njima, jer ne bi podneo da ga ostavi zbog drugog. Ana je shvatila da se, da bi izbegla svađe, udaljavala od tih ljudi, da je stalno bila na oprezu ko je kako gleda, šta ko može reći na to što je razgovarala s nekim, da je postajala nervozna, povlačila se u sebe. Neki prijatelji, koji su njeno ponašanje protumačili kao da ona ne želi više da se druži s njima, izbegavali su je i prekidali druženje.

Nasilnici svojim taktikama izoluju žrtvu i ona s vremenom gubi svoje prijatelje i osobe koje je razumeju i predstavljaju njenu podršku. Žena/devojka u tim situacijama kao da predstavlja vlasništvo nasilnika i on ima apsolutno pravo na nju. Godine trpljenja čine ih **pasivnim, nesamopouzdanim i preplašenim.** Slušajući partnerove uvrede, zamerke i omalovažavanja, devojka/žena vremenom počinje da veruje u ono što nasilnik o njoj govori. Posebno u dugortrajnom nasilju, kada je samopouzdanje i samopoštovanje osobe

koja trpi nasilje sistematski razarano, a članovi porodice i prijatelji nedostupni ili ne postoje, devojke/žene **gube poverenje u sebe, u svoje sposobnosti i vrednosti.**

Odlučila je da o svemu porazgovara sa svojom mamom. Popela se u stan, pozvala mamu u svoju sobu i ispričala joj šta se desilo. Od mame je dobila preko potrebno razumevanje i podršku, zatim kada se umirila, nazvala je i svoju najbolju drugaricu koja se takođe složila s maminim mišljenjem da nije u redu što joj dečko čita sve poruke, i zove njene prijatelje da proveri gde je bila, i šta je radila, prigovara kada obuče kratku suknju ili dekolte, da nije ona kriva za njegovo ponašanje i da jedan šamar jeste jako strašan, kao i da je veza u kojoj je bila postala nasilna.

Mnoge žene su **nedovoljno informisane** o svojoj situaciji, zakonskim pravima i dužnostima. Devojka/žena može da ne prepoznaje da je ono što joj se događa u odnosu nasilje. Mnoge devojke/žene žrtve nasilja odrasle su u nasilnim porodicama i one mogu da smatraju da je nasilje uobičajena stvar. Takođe, devojka/žena može biti obeshrabrena prethodnim negativnim iskustvom obraćanja centru za socijalni rad, policiji, zdravstvenim ustanovama, sudstvu ili tužilaštvu i smatrati da niko ne može da joj pomogne. Zato je važno da devojkama koje su u situaciji nasilja svi, i policija, i mediji, i roditelji, prijatelji, pružimo razumevanje i podršku.

Kada je legla da spava shvatila je da je ovo prvo veče otkako su Marko i ona bili zajedno da se ne čuju telefonom, činilo se da joj nedostaje razgovor ali je shvatila da se isto tako plaši šta će biti sutra kada se sretnu u školi jer je odlučila da će ga ostaviti, brinula je da li će možda ponovo pokušati fizički da je povredi, da li će je pratiti gde god da krene, širiti glasine o njoj (postaviti status na FB koji je prikazuje u ružnom svetlu), podeliti neke tajne, koje mu je rekla u toku veze, sa drugim ljudima, a možda čak povrediti i njoj bliske ljude (mlađeg brata, drugaricu koja joj pruža podršku da ga ostavi...). Da li će je uznemiravati, zvati telefonom stalno, slati poruke?

Strah je jedan od glavnih razloga zbog kog devojka/žena ne napušta nasilnika. On može poticati od pretnji ubistvom, osvetom ili nanošenjem fizičkih povreda njoj, osobama koje su joj bliske i do kojih joj je stalo. Tu spadaju i strah od samoće, novog početka i neizvesnosti koju budućnost nosi. Devojka/žena može strepeti i od toga da nasilje neće prestati samim prekidanjem veze s nasilnikom. Odlazak, sam po sebi, može biti opasan popstupak. Veliki broj nasilnika povećava nasilje kada devojka/žena pokuša da izađe iz nasilnog odnosa da bi prinudili žrtvu nasilja na pomirenje ili da bi se osvetili za odlazak.

Iako je to veče vrlo malo spavala, odlučila je da će otići do školske psihološko-pedagoške službe, porazgovarati s njima o svemu i zatražiti pomoć, a oni će je, nadala se, razumeti, a možda je i uputiti na neko savetovalište koje se bavi problemima ove vrste.

Zapamti: Izaći iz nasilnog kruga veoma je težak i komplikovan proces za žrtvu i zavisi od mnogih činilaca. Zato je važno da žrtva ima informacije i podršku.

13. ŠTA MOGU DA UČINIM AKO SAM ŽRTVA NASILJA?

Ukoliko se već neko vreme osećaš loše u vezi sa svojim dečkom (devojkom), bilo da su vaše svađe izmakle kontroli, bilo da ti tvoj partner nanosi emocionalnu ili fizičku bol, treba da znaš da to što ti se događa nisu uobičajene „dečje svađe“ koje će proći. Postupanje tvog partnera predstavlja svojevrsni „obrazac ponašanja“ koji je on usvojio i koji će koristiti i u svojim budućim vezama i braku.

Zapamti: Bilo koji oblik nasilja u vezi je neprihvatljiv!

Činjenica je da nasilne epizode u vezi postaju sve češće i brutalnije i koliko se god ti trudio/la da udovoljiš svom partneru/ki i da se ponašaš onako kako on/ona zahteva od tebe, nasilje neće prestati!

Zapamti: Nasilje se ne sme tolerisati, već mu se treba suprotstaviti! Svako ima pravo na život bez nasilja!

Ponekad kada se nalazimo u nasilnoj vezi osećamo sramotu da se bilo kome poverimo u pogledu nasilja koje trpimo. Osećamo se krivima zbog toga što smo izabrali/e takve partnere/ke, sramota nas je što smo to sebi dozvolili/e. Međutim, mi ne možemo biti odgovorni za nasilno ponašanje svojih partnera/ki, jer ponašati se nasilno jeste izbor druge osobe za koji mi ne snosimo nikakvu odgovornost. Stoga, **važno je pronaći bar jednu osobu s kojom možeš da razgovaraš o svojim strahovima i osećanjima, i koja će te podržati u tvojoj odluci da prekineš nasilnu vezu,** te da preduzmeš određene mere kako bi nasilje zauvek prestalo.

U tinejdžerskim godinama, potrebna nam je podrška od strane neke „odrasle osobe“ koja nam može pružiti podršku i koja će imati mogućnost da, ukoliko je to potrebno, angažuje neke od institucija koje nam mogu pružiti potrebnu pomoć za izlazak iz nasilja. Odrasle osobe od poverenja mogu biti roditelji, rođaci, susedi, profesori, brat, sestra, školski psiholog, pedagog ili bilo koja druga osoba kojoj verujemo i koja nam prija.

Iako ti može biti nelagodno da razgovaraš s nekom starijom osobom o svojoj vezi, seti se da takav razgovor može biti višestruko koristan, budući da osobe starije od nas imaju više životnog iskustva i da su kompetentnije da nam daju adekvatniji savet nego što bi to mogli naši vršnjaci. Ovo može pomoći:

- Izaberi pravi trenutak i mesto. Najbolje je da to bude mesto na kome vas niko i ništa neće ometati u razgovoru (ili bar mesto gde će biti najmanje odvlačenja pažnje). Možete otići i na neko „neutralno“ mesto (kafić i sl.).
- Podeli sve svoje brige i strahove. Ti nisi kriv/a za nasilje koje se dogodilo!
- Zamoli svog sagovornika/cu da se posavetuje sa stručnom osobom u nekoj od institucija (škola, centar za socijalni rad, policija) o merama koje možete da preduzmete, te o kvalitetnijoj podršci i pomoći koja ti može biti pružena u izlasku iz nasilne veze.

Ukoliko osećaš da ne postoji ni jedna „starija“ osoba s kojom bi mogla da porazgovaraš o nasilju koje trpiš, možeš se obratiti nekoj od organizacija koje se bave podrškom žrtvama nasilja (SOS telefoni) ili institucija s područja opštine u kojoj živiš.

Zapamti: Zakoni nam pružaju mogućnost zaštite od nasilja! Nasilje ne moramo i ne treba da trpimo!

Nasilje u porodici je **krivično delo**, a za izvršioca nasilja predviđene su **zatvorske kazne.**

Porodični zakon Republike Srbije takođe poznaje određene **mere kojim se možemo zaštititi od nasilja u porodici**, a koji pri tom „porodicom“ smatra i partnersku (emotivnu ili seksualnu) vezu između dvoje ljudi koji nisu u braku ili u vanbračnoj zajednici (tj. koji nikada nisu živeli u istom domaćinstvu). Te mere nam omogućavaju da se zaštitimo od nasilnika tako što će sud u posebnom postupku zabraniti nasilniku da nam se približi na određenoj udaljenosti, da se približava našem stanu, a sud može zabraniti nasilniku i da nas dalje uznemirava.

Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja eksplicitno se zabranjuje fizičko i psihičko nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje učenika, kao i seksualna zloupotreba dece, učenika i zaposlenih.

14. ŠTA RADE INSTITUCIJE I ORGANIZACIJE U SITUACIJAMA NASILJA?

POLICIJA:

• izlazi na lice mesta, interveniše
• upozorava nasilnika, prikuplja dokaze, privodi nasilnika
• pokreće krivični i prekršajni postupak protiv nasilnika
• preduzima istražne radnje i mere za zaštitu oštećenih i svedoka.

CENTAR ZA SOCIJALNI RAD:

• prikuplja informacije o nasilnom događaju, istoriji zlostavljanja, procenjuje stepen ugroženosti
• preduzima sve mere iz oblasti socijalne i porodično-pravne zaštite, nadzire vršenje roditeljskog prava
• informiše o zakonskim propisima i nadležnostima institucija, upućuje i posreduje kod drugih organizacija
• po službenoj dužnosti prijavljuje nasilje policiji ili tužilaštvu
• daje mišljenje sudu o celishodnosti mera zaštite od nasilja
• decu, žrtve nasilja, oduzima od roditelja, obezbeđuje smeštaj, pokreće postupak za lišavanje ili ograničavanje roditeljskog prava.

ZDRAVSTVENE USTANOVE:

• saniraju povrede
• dokumentuju povrede, upućuju na specijalističke preglede
• prijavljuju nasilje policiji i/ili tužilaštvu

TUŽILAŠTVO:

• po službenoj dužnosti pokreće krivični postupak za krivično delo nasilja u porodici
• prikuplja dokaze.

ŠKOLA:

• svaka osoba u školi koja ima saznanja o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju, dužna je da reaguje (da zaustavi nasilje, pozove pomoć, konsultuje se s timom za zaštitu od nasilja, psihologom, pedagogom)
• informiše nadležne službe (policija, zdravstvene ustanove)
• preduzima zaštitne mere prema žrtvi nasilja
• ima obavezu da formira tim za zaštitu dece/učenika od nasilja.

Tim učestvuje u obuci za zaštitu dece od nasilja, pruža informacije, pravi program zaštite učenika od nasilja, procenjuje nivo rizika od nasilja, prati efekte preduzetih zaštitnih mera, prikuplja dokumentaciju i evidentira slučajeve nasilja).

NEVLADINE ORGANIZACIJE:

• pružaju informacije, upućuju na ustanove
• pružaju psihosocijalnu podršku i pravnu pomoć
• obezbeđuju smeštaj u prihvatilište.

15. KAKO MOGU POMOĆI AKO JE MOJ PRIJATELJ/ICA ŽRTVA NASILJA?

Ako je tvoja prijateljica žrtva nasilja u vezi, ona se verovatno oseća veoma nesrećno i izolovano. U takvoj situaciji treba joj dati do znanja da smo na raspolaganju ukoliko želi da razgovara i da smo za nju zabrinuti. Važno je osobu pažljivo saslušati, ali bez optuživanja i procenjivanja. Budi joj podrška i objasni zašto si zabrinut/a, da se osećaš loše kada je partner vređa, da si primetio/la da je depresivna i sl. Daj joj do znanja da ti se nasilno ponašanje koje se događa, a koje si primetio/la, ne sviđa i da ona nije odgovorna za nasilno ponašanje svog partnera.

Pomozi joj da pronađe prave informacije i pomoć. Uputi je da je nasilje koje trpi zakonom zabranjeno i kažnjivo, te da postoje mere koje se mogu preduzeti radi njene zaštite. Ponudi se da joj pružiš podršku tokom trajanja stručne pomoći na način na koji ona to bude želela.

Zapamti: Samo osoba koja trpi nasilje može doneti odluku o izlasku iz nasilne veze! Mi joj možemo jedino pružiti podršku u tom procesu, ali konačna odluka je na njemu/njoj!

16. ŠTA DA UČINIM AKO SAZNAM DA JE MOJ PRIJATELJ NASILNIK?

U ovakvoj situaciji treba se pripremiti na to da će tvoj prijatelj poricati da je učinio išta loše i da jednostavno neće pridavati preveliki značaj onome što se dogodilo. I nama kao prijateljima može biti teško da poverujemo da nam je prijatelj nasilan. Razgovarati s prijateljem koji se ponaša nasilno nije jednostavno, ali svakako predstavlja čin pravog prijateljstva. Kada razgovaramo s takvom osobom važno je da imamo na umu par stvari koje nam mogu pomoći:

- objasni konkretno šta si video/la i kao si se pri tom osećao/la
- daj mu do znanja da nećeš biti samo posmatrač i da se ne može dozvoliti da se takvo ponašanje nastavi i u budućnosti
- pobrini se, koliko je to moguće, da mu staviš do znanja da je samo on odgovoran za svoje ponašanje i posledice svog ponašanja, te da je u velikom problemu, jer nasilno ponašanje predstavlja krivično delo
- pomozi mu da potraži stručnu pomoć, da porazgovara sa nekim od profesora/ki u školi, školskim psihologom, pedagogom ili bilo kojom „odraslom“ osobom u koju ima poverenja i ponudi se da mu budeš podrška u traženju pomoći.

Važno je da u takvim situacijama objasnimo svom prijatelju da nam je stalo do njega i da ćemo biti uz njega ukoliko to bude želeo.

Zapamti: Samo od snage i volje osobe zavisi da li će uspeti da promeni svoje nasilno ponašanje.

17. KAKO DA OSTVARIM KVALITETNU VEZU?

To što osećamo ljubav prema nekome, ne znači da ćemo uspeti i da ostvarimo kvalitetnu vezu. Da bi jedna veza bila kvalitetna i da bismo se u njoj osećali dobro, moramo na tome da radimo. Svi parovi s vremena na vreme prolaze kroz periode neslaganja, razmirica i sukoba. U takvim situacijama važno je izbegavati vređanje, pretnje i nanošenje bilo kakvog bola drugoj strani. Na sukob treba gledati kao na konstruktivan način na koji se veza može produbiti, promeniti i unaprediti. Kako bismo bili u stanju za to, moramo prihvatiti da je normalno da dve osobe u vezi imaju različite želje, potrebe i prioritete.

Zdrava veza podrazumeva uvažavanje i poštovanje individualnosti svake osobe. To su veze zasnovane na ravnopravnosti, a ne na moći i kontroli.

U kvalitetnoj vezi svaki od partnera ima svoja prava. U kvalitetnoj vezi postoji:

- *Međusobno poštovanje - znači poštovati ličnost i granice partnera/ke i ne nanositi mu/joj emocionalni ili fizički bol.*
- *Otvorena i iskrena komunikacija - svaka strana ravnopravno može da traži ono što joj je potrebno u odnosu sa partnerom/kom i jasno izražava svoje emocije. Neslaganje može da se izrazi i bez svađe i vikanja.*
- *Poverenje - svaka osoba može da računa na podršku u dobrim i lošim trenucima*
- *Uvažavanje - uvažavaju se ideje, mišljenje i stavovi druge osobe.*
- *Podrška - poržava se i podstiče druga osoba kako bi dala sve od sebe.*
- *Prihvatanje različitosti - osobe u vezi ne pokušavaju da promene jedna drugu.*
- *Otvoreno izražavanje emocija - može slobodno da izrazi tugu i nesigurnost bez straha od ismevanja i omalovažavanja.*
- *Aktivno slušanje - veština koja omogućava da razumemo i naučimo nešto od partnera, da saosećamo i sagledamo stvari iz njegove perspektive.*
- *Odgovornost za sopstvene postupke.*
- *Zajedničko donošenje odluka.*
- *Ohrabrivanje prijateljstava i interesa izvan veze.*

Šta narušava kvalitet veze?

Neverstvo Bahato ponašanje Egoizam Nepoverenje Ljubomora
Različitost u mišljenju Prisustvo treće osobe Nepoštovanje

Koji su uslovi za kvalitetnu vezu?

Kako se osećate u kvalitetnoj vezi?

Ispunjeno
Postoji bliskost Energično
Sigurni u partnerovu vrednost Nasmejano Zadovoljno
Pozitivnog pogleda na sve Voljeno Poštovano Srećno

I NA KRAJU...

Zapamti: Želimo ti da uvek ostvaruješ kvalitetne veze, da nasilje prepoznaješ i ne tolerišeš ga, kako god ti izabereš da na njega reaguješ. Uspostavljanjem nulte tolerancije na nasilje menjamo sebe i svet oko nas činimo lepšim, boljim, pravednijim, humanijim. Svako ima pravo na život bez nasilja!

18. LITERATURA:

1. A. Bukvić i saradnice, (2008.): Priručnik za rad sa ženama sa traumom muškog nasilja-feministički pristup, Autonomni ženski centar, Beograd
2. A. Mesochoritosova, D. Karlovska, N. Krokavcova, K. Galovicsova, Z. Magurova, (2007.): Priručnik za stručnjake i stručnjakinje koji rade sa ženama koje su doživele ili doživljavaju nasilje u partnerskim odnosima, Cenzura, Novi Sad
3. Bijelić N., (2006.): Tamna strana ljubavi – priča o Tanji i Mariu, CESI- Centar za edukaciju i savjetovanje žena, Zagreb
4. Cesar, S., Hodžić, A. (2006): Bolje spriječiti nego liječiti - prevencija nasilja u adolescentskim vezama, CESI , Zagreb
5. Hodžić A., Bijelić N., Cesar S. (2003.): Spol i rod pod povećalom, CESI, Zagreb
6. Hodžić A.: Nasilje ne prolazi samo od sebe - izveštaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj, CESI, Zagreb
7. Kandido Jakšić, M. (2001): Polnost i politika, Beogradski krug, Beograd
8. Konstatinović-Vilić, S., Petrušić, N. (2007): Krivično delo nasilje u porodici – aktuelna pravosudna praksa u Beogradu i Nišu, Autonomni ženski centar i Ženski istraživački centar, Beograd
9. Krivični zakonik Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 72/09; 111/09)
10. Nikolić-Ristanović V. (2002): Porodično nasilje u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije, Prometej, Beograd
11. Popadić, D., Bogavac, Lj. (2003): Tehnike intervjuisanja dece i žena koji su preživeli seksualno zlostavljanje, sa osvrtom na tehnike intervjuisanja izvršilaca seksualnog zlostavljanja, Incest trauma centar, Beograd
12. Popivoda, T. (2009.): Silovanje je zločin, priručnik za žene koje su preživele seksualno nasilje, Autonomni ženski centar, Beograd
13. Porodični zakon Republike Srbije („Sl. glasnik RS“, br. 18/05)
14. Sharon E., Ph. D (2006): Ethics and Intersex, Springer, The Netherlands
15. 100 reči o ravnopravnosti: Rečnik termina o ravnopravnosti muškaraca i žena, (2004.): Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Novi Sad

16. Trebješanin, Ž. (2004): Rečnik psihologije, Stubovi kulture, Beograd
17. Vlada Republike Srbije, Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja, Beograd. Dokument dostupan na: http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti_sekcija.php?id=45678
18. Vlada Republike Srbije, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, (2006.): Posebni protokol za zaštitu dece u ustanovama socijalne zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja, Beograd. Dokument dostupan na: http://www.minrzs.gov.rs/doc/briga/pos-protokol-dece-zlost-zanemar.pdf
19. Vlada Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, (2007.): Posebni protokol za zaštitu dece i učenika od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovno-vaspitnim ustanovama, Beograd. Dokument dostupan na: http://www.mp.gov.rs/userfiles/projekti/borba-protiv-nasilja/PosebniProtokol.pdf
20. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja RS („Sl. glasnik RS“, br. 72/09)
21. Zakon o ravnopravnosti polova („Sl. glasnik RS“, br. 104/09)
22. Zakon o zabrani diskriminacije („Sl. glasnik RS“, br. 22/09)
23. http://www.edvp.org/GetInformed/Warnings.aspx
24. http://www.asafeplaceforhelp.org/batteringpersonality.html
25. http://www.nasiljeuporodici.rs/index.php?url=edukacija/nasilje_nad_zenama.htm
26. http:/webrzs.stat.gov.rs/axd/documenti/razno/agenda.pdf
27. http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/
28. http://www.un.org/rights/dpi1772e.htm
29. http://sr.wikipedia.org/sr/

Urednice:
Aurelija Đan
Nataša Jovanović

Lektor:
Miloš Zubac

Grafičko oblikovanje i dizajn:
DNK CREATIVE Studio, Novi Sad
www.dnkcreative.com

Ilustracije:
Duško Bjeljac

Izdavač:
Pokrajinski sekretarijat za rad,
zapošljavanje i ravnopravnost polova
i Autonomni ženski centar

Za izdavača:
Miroslav Vasin

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад